

ERFGOEDHUIS
ZUID·HOLLAND

Verder met erfgoed

Meerjarenbeleidsstrategie 2023 - 2030

Inhoudsopgave

Woord vooraf	3
Hoofdstuk 1 Erfgoedhuis Zuid-Holland	5
1.1 Missie, visie en positionering	6
1.2 Stakeholders en doelgroepen	8
1.3 Vijf kernfuncties plus Monumentenwacht	10
Hoofdstuk 2 Trends en ontwikkelingen	11
2.1 Maatschappelijke ontwikkelingen	12
2.2 Trends in de erfgoedsector	12
2.2.1 Klimaatadaptatie en duurzaamheid	13
2.2.2 Participatie en diversiteit	16
2.2.3 Erfgoededucatie en meerstemmigheid	18
Doelen en prioriteiten in één oogopslag	20
Hoofdstuk 3 Doelen en prioriteiten wat Erfgoedhuis wil bereiken	25
3.1 Onze rol als Erfgoedhuis	26
3.2 Speerpunten Erfgoedhuis	27
3.3 Strategische doelen kernfuncties	28
3.4 Operationele doelen bedrijfsvoering	40
Bijlagen	47
1 Matrix: erfgoedtrends beleidsdoelen 2030 kernfuncties Erfgoedhuis	48
2 Deelnemers thematafels	50
3 Bronnenlijst	51

Woord vooraf

Monumenten, archieven, collecties, historische landschappen, archeologische vondsten, verhalen en tradities; samen vormen zij het rijke palet van ons erfgoed. Zij vertellen de geschiedenis van onze cultuur, verrijken onze leefomgeving en versterken onze identiteit en *sense of belonging*. Het gaat daarbij altijd om die verhalen, gebouwen en objecten die onze voorouders vanuit goed rentmeesterschap aan ons doorgaven. Wat mensen van waarde vinden om door te geven aan volgende generaties is echter sterk onderhevig aan wie je dit vraagt, aan voortschrijdend inzicht en aan de heersende normen en waarden. Lange tijd was dit het domein van erfgoedprofessionals en daarmee een zaak van de maatschappelijke bovenlaag.

Democratisering en diversifiëring van de samenleving hebben ertoe geleid dat we andere vragen over het verleden zijn gaan stellen, en dat we ons zijn gaan realiseren dat lange tijd een te eenzijdig perspectief werd belicht bij het vertellen van onze geschiedenis. Vandaag de dag hanteren we dan ook een meer inclusief en innovatief erfgoedbegrip, waarbij naast het object zelf, de dragende erfgoedgemeenschappen en hun verhalen veel meer centraal worden gesteld. Het is niet toevallig dat het woord *geschiedenis*, *Geschichte*, *l'histoire* en *history* in al die talen een dubbele betekenis heeft, namelijk die van verleden én verhaal.

In het hedendaagse erfgoedveld draait het ook steeds meer om de verhalen die áchter die monumentale voorgevel schuilgaan of die spreken uit die unieke archeologische vondst of zorgvuldig bijeengebrachte museale collectie. En zijn we ons ervan bewust dat die verhalen vanuit meerdere perspectieven – meerstemmig - verteld kunnen worden. Ook immaterieel erfgoed en *story telling* zijn inmiddels niet meer weg te denken uit het erfgoedveld.

In de komende beleidsperiode viert Erfgoedhuis Zuid-Holland zijn vijftienvijftigjarig bestaan. In 1999 werd de organisatie opgericht vanuit de overtuiging dat het samenvoegen van erfgoedinstellingen - van de Monumentenwacht tot het Provinciaal Historisch Centrum - het Zuid-Hollandse erfgoedveld verder zou brengen. De ambities van toen zijn onze ambities van nu. Niet voor niets heeft onze meerjarenbeleidsstrategie 2023-2030 als titel *Verder met erfgoed* meegekregen.

Waarmee willen we *verder* de komende jaren? En waar willen we staan in 2030? Om een antwoord op die vragen te vinden hebben we de afgelopen maanden twee thematafels

met externe deskundigen belegd en als team de nodige interne denkexercities ondernomen. De oogst daarvan ligt voor u. In de komende jaren willen wij ons, naast onze vaste provinciale ondersteuningstaken, vooral richten op nieuwe, innovatieve activiteiten en projecten waarmee we aansluiten bij maatschappelijke trends en ontwikkelingen zoals klimaatadaptatie en duurzaamheid, participatie en diversiteit en educatie en meerstemmigheid.

De combinatie erfgoed en innovatie lijkt soms een *contradictio in terminis*. Deze tijd vraagt echter om innovatieve en integrale erfgoedzorg. Vanwege de gevolgen van klimaatontwikkelingen, de maatschappelijke behoefte aan zingeving en verbinding en door de voorthollende digitalisering. Genoemde trends maken duidelijk dat innovatie in de erfgoedsector direct samenhangt met de uitdagingen die klimaatadaptatie en de energietransitie met zich meebrengen, met het streven naar bredere participatie en de wens om bij te dragen aan sociaal-maatschappelijke doelen.

Welke kansen we daarbij zien, welke doelen we ons daarbij stellen en hoe we die willen bereiken wordt hierna beschreven. Een ding staat vast. Wij zullen toewerken naar een meerstemmige uitvoeringspraktijk in samenwerking met de provincie Zuid-Holland en vele overige Zuid-Hollandse, interprovinciale en landelijke partijen. Uit de muziek weten we tenslotte dat meerstemmige uitvoeringen weliswaar complexer van aard zijn, maar, goed afgestemd, ook een grote schoonheid, gelaagdheid en harmonie teweeg kunnen brengen. Die rol nemen wij graag op ons. Op deze wijze wil het Erfgoedhuis actief en betrokken bijdragen aan een vitale en veerkrachtige erfgoedsector en daarmee aan een aantrekkelijke leefomgeving en vestigingsklimaat voor iedereen in Zuid-Holland.

Marielle Hendriks

directeur-bestuurder Erfgoedhuis Zuid-Holland

H1

Erfgoedhuis Zuid-Holland

Erfgoedhuis Zuid-Holland zet zich in voor het cultureel erfgoed van Zuid-Holland. Molens, landgoederen, forten, kerken, boerderijen en bunkers, maar ook historische landschappen, museale objecten, archieven en archeologie: samen met de gewoonten, tradities en verhalen van de inwoners vormen ze het DNA van onze provincie en zijn een bron van inspiratie.

1.1 Missie, visie en positionering

Missie

Erfgoedhuis Zuid-Holland zet zich in voor het behouden, benutten en beleven van het cultureel erfgoed van Zuid-Holland. We versterken het erfgoed en de erfgoedsector door ondersteuning te bieden, door draagvlak te creëren voor beheer en behoud en door het Verhaal van Zuid-Holland te vertellen aan alle inwoners en bezoekers van de provincie.

Visie

Wij zijn overtuigd van de kracht van erfgoed als een verbindende factor in onze maatschappij en de kansen die erfgoed biedt voor participatie, innovatie en een duurzaam leefklimaat. Erfgoed is méér dan het behouden waard.

Dit doen wij niet alleen. We werken voor en met de mensen die zich overal in onze provincie inzetten om hun eigen en elkaars erfgoed te bewaren, te beschermen en te ontsluiten. Met onze kennis, expertise en netwerken ondersteunen, verbinden en inspireren we provincie, gemeenten, historische verenigingen, archieven, musea, scholen, monumentenbeheerders, ondernemers en vrijwilligers. Zo dragen we samen zorg voor het rijke erfgoed van Zuid-Holland en zijn inwoners.

We doen dit als *onafhankelijke* stichting, *deskundig* op de vele gebieden en functies van erfgoed, en *verbindend* en *relevant* voor de vele betrokken spelers binnen en buiten de erfgoedsector. Vanuit deze **kernwaarden** fungeren we als ankerpunt binnen het Zuid-Hollandse erfgoedveld.

Positionering

Erfgoedhuis Zuid-Holland is als autonome stichting in de eerste plaats een **ondersteuningsinstelling**. Onze voornaamste taak is het ondersteunen van publieke en private partijen op alle gebieden van erfgoed. Dit blijven we primair doen. We hanteren daarbij de op nationaal niveau gedefinieerde vijf kernfuncties voor ondersteuningsinstellingen ([zie 1.3](#)). Een belangrijk bijkomend onderdeel vormt onze Monumentenwacht, die ruim 3.000 monumenten monitort en met regelmaat inspecteert. We zijn actief in de provincie Zuid-Holland en ontvangen een structurele provinciale subsidie.

Het Erfgoedhuis vormt tevens een scharnierpunt tussen het landelijk beleid en de regionale en lokale ondersteuning.

Het Erfgoedhuis is ook een **kenniscentrum**. We hebben expertise en specialisten in huis op alle deelterreinen binnen erfgoed, waaronder archeologie, collectiebeheer, digitalisering en monumentenzorg. We beschikken over een groot netwerk van specialisten en kunnen de partijen die wij ondersteunen daarmee in contact brengen. Daarmee zijn en blijven wij een knooppunt voor kennis en expertise.

In de komende jaren bouwen we – in lijn met Faro - onze **platformfunctie** verder uit, om erfgoedparticipatie voor en door álle inwoners mogelijk te maken. Dit vanuit de gedachte dat iedere inwoner in Zuid-Holland recht heeft op waardering, erkenning en bescherming van wat hij en zijn gemeenschap zelf belangrijk vinden. Dit recht-op-erfgoed schept ruimte om ervoor te zorgen dat iedereen betrokken kan zijn. Hiermee draagt het Erfgoedhuis bij aan een meer inclusieve samenleving in Zuid-Holland.¹

Erfgoedhuis Zuid-Holland combineert een brede inhoudelijke expertise met kennis van communicatie, educatie en publieksbereik en een breed netwerk, binnen Zuid-Holland en (inter)nationaal. Dit resulteert in een constante flow van samenwerken en kennis en *knowhow* delen, in netwerkbijeenkomsten en cursussen, in online en offline projecten en publicaties. Dat doen we zowel in opdracht van het rijk, de provincie Zuid-Holland, de erfgoedtafels Zuid-Holland, gemeenten, musea, erfgoedinstellingen en stichtingen, als op eigen initiatief.

Het Zuid-Hollandse erfgoedveld

Zuid-Holland is een van de meest erfgoedrijke provincies van Nederland. Tegelijkertijd is het de meest drukbevolkte provincie, met inmiddels 3,8 miljoen inwoners met meer dan 170 nationaliteiten, woonachtig in 50 gemeenten. Ruim anderhalf miljoen Zuid-Hollanders wonen in kleinere gemeenten en landelijk gebied. Ruim 40.000 vrijwilligers zetten zich dag in dag uit in voor het erfgoed in Zuid-Holland. Een overzicht van de Zuid-Hollandse erfgoedorganisaties toont de grote rijkdom en organisatiekracht van het huidige Zuid-Hollandse erfgoedveld.²

¹ Zie ter inspiratie: Riemer Knoop (2021)

² Het PonlTelos en Pyrrhula Research Consultants (2022)

Erfgoed in Zuid-Holland	Aantal organisaties
Musea	227
Kerken*	1.173
Historische verenigingen	139
Archieven	49
Molens	227
Archeologische verenigingen**	9
Kastelen en buitenplaatsen***	100
Immaterieel erfgoed	48
Kleinschalige initiatieven****	100

* Kerken, synagogen, moskeeën, beschermd en onbeschermd

** Dit betreft organisaties die zich uitsluitend bezighouden met archeologie.

*** Betreft locaties die nog in enige mate oorspronkelijke karakteristieken hebben

**** Agrarisch erfgoed, funerair erfgoed, maritiem erfgoed. Dit betreft een schatting

Wat we verstaan onder cultureel erfgoed

Met 'cultureel erfgoed' doelen we op alle door mensen vervaardigde zaken uit het verleden die we hebben overgeërfd, waaraan we waarde hechten en betekenis geven en die we willen doorgeven aan de volgende generaties. Dat waarderen en betekenis geven van erfgoed ontwikkelt zich vaak in de loop der tijd.

- **Roerend erfgoed:** collecties van documenten, boeken, kunstobjecten en gebruiksvoorwerpen, natuurhistorische collecties, beeldcollecties en nog veel meer. Dit erfgoed noemen we 'roerend' omdat de objecten 'mobiel' of verplaatsbaar zijn. Erfgoedinstellingen zoals musea en archieven, maar ook particulieren, stichtingen en verenigingen bewaren collecties roerend erfgoed. De publiektoegankelijke organisaties stellen ze – ook digitaal – beschikbaar aan het publiek.
- **Onroerend erfgoed:** onder meer monumenten, archeologische sites, beschermde stads- en dorpsgezichten en cultuurlandschappen. Het is 'onroerend' omdat het immobiel en grondgebonden is.
- **Immaterieel erfgoed:** de gewoontes of gebruiken van vroeger die men koestert en nu nog beoefent. Het is de kennis of kunde die men levend wil houden en doorgeeft aan volgende generaties. Tot het immaterieel erfgoed behoren onder meer verhalen, liederen, tradities, sociale gebruiken, dialecten, vaardigheden, enzovoort.

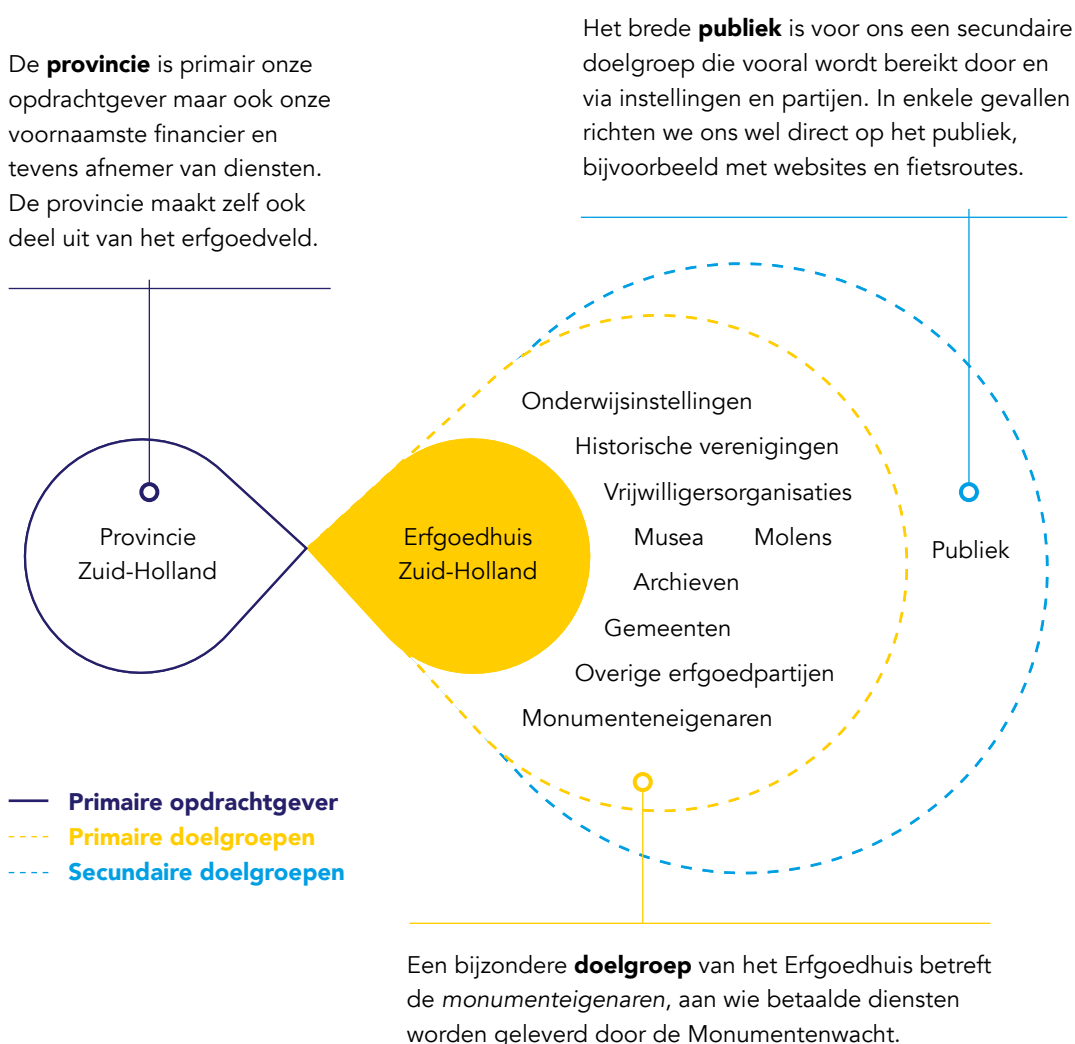
1.2 Stakeholders en doelgroepen

Onze stakeholders zijn de partijen met wie wij samen invulling geven aan het erfgoedbeleid in Zuid-Holland. Dat zijn landelijk opererende koepelorganisaties zoals Organisatie

Provinciale Erfgoedinstellingen Nederland (OPEN), het Landelijk Contact van Museumconsulenten, Monumentenwacht Nederland, het Netwerk Provinciale Steunpunten Cultureel Erfgoed, het Netwerk Digitaal Erfgoed (NDE), kennisinstituut cultuur & digitale transformatie (DEN), Kunsten'92 en Natuurmonumenten. Dat zijn ook netwerken met een provinciale reikwijdte zoals het Molennetwerk, de Kring van Zuid-Hollandse Archivarissen, Museumplatform Zuid-Holland en Platform Religieus Erfgoed Zuid-Holland, het Platform Agrarisch Erfgoed Zuid-Holland en het Netwerk Joods Erfgoed Zuid-Holland. Als onderdeel van de Zuid-Hollandse Basisinfrastructuur Cultuur trekken we gezamenlijk op met culturele instellingen als Kunstgebouw, Probiblio, Popunie, Jeugdtheater Zuid-Holland en de Stichting Educatieve Orkestprojecten. Met Het Zuid-Hollands Landschap en De Groene Motor werken we samen op het snijvlak van groen (landschap) en erfgoed.

Onze doelgroepen zijn de afnemers van onze diensten in Zuid-Holland en daarbuiten. Het Erfgoedhuis zet zich in om de vele instellingen en organisaties die zich bezighouden met het behouden, benutten en beleven van erfgoed te ondersteunen met kennis en expertise. Het betreft een brede verzameling van zowel publieke, publiek gefinancierde als private organisaties en zowel professionele als vrijwilligersclubs.

Onze doelgroepen zijn:

1.3 Vijf kernfuncties plus Monumentenwacht

Om helderheid in ons takenpakket te verschaffen, gebruiken we sinds 2020 in onze jaarplannen de indeling van vijf kernfuncties zoals gebruikelijk voor rijksgesubsidieerde culturele ondersteuningsinstellingen. Anders dan in de meeste provincies, is de Zuid-Hollandse Monumentenwacht ondergebracht bij het Erfgoedhuis. Onze kernfuncties zijn daarmee:

KERNFUNCTIE 1

Beleidsgerichte informatie en beleidsgericht onderzoek

Dit betreft alle activiteiten die erop gericht zijn overheden en erfgoedorganisaties te voorzien van actuele en voor de beleidsontwikkeling relevante kennis en informatie, alsook onderzoek te verrichten naar nieuwe beleidsgebieden en kennislacunes zodat overheden en erfgoedorganisaties beter hun werk kunnen verrichten.

KERNFUNCTIE 2

Beheer, behoud en ontsluiting van erfgoedcollecties

Beheer, behoud en ontsluiting van erfgoedcollecties zijn onontbeerlijk voor het beschikbaar houden van erfgoed voor de samenleving. De activiteiten zijn erop gericht om ondersteuning te bieden aan organisaties die actief zijn op het gebied van erfgoed in Zuid-Holland zodat zij hun taken hiervoor optimaal kunnen uitvoeren.

KERNFUNCTIE 3

Debat en reflectie

Om in te kunnen spelen op het steeds evaluerende en evoluerende beleidsveld is het nodig het debat te voeren en te reflecteren op de ontwikkelingen, en vast te stellen wat dit betekent voor de visie op en de omgang met erfgoed. De activiteiten hiertoe worden georganiseerd voor de achterban van het Erfgoedhuis of zijn gericht op het functioneren van het Erfgoedhuis in provinciale, nationale en internationale netwerken, waardoor we beter in staat zijn onze doelgroepen te bedienen.

KERNFUNCTIE 4

Collectieve vertegenwoordiging en promotie van het Zuid-Hollandse erfgoed

Dit zijn alle activiteiten die erop zijn gericht om het erfgoed van Zuid-Holland te promoten en voor het publiek toegankelijk te maken.

KERNFUNCTIE 5

Deskundigheidsbevordering

Dit zijn alle activiteiten die zijn gericht op het in stand houden en vergroten van kennis en bekwaamheid van erfgoedprofessionals, erfgoedvrijwilligers en jeugd.

KERNFUNCTIE 6

Monumentenwacht

De activiteiten van de Monumentenwacht zijn erop gericht om eigenaren en beheerders van het gebouwde erfgoed te helpen hun monument in stand te houden en toekomstbestendig te maken.

H2

Trends en ontwikkelingen

De samenleving verandert aan de lopende band. Erfgoedhuis Zuid-Holland verandert mee. Dat doen we anticiperend op én in het kielzog van de maatschappelijke ontwikkelingen die op ons af komen. Ontwikkelingen die het erfgoed in de provincie Zuid-Holland direct en indirect raken: het beheer en behoud ervan net zo goed als de rol van erfgoed als kennisbron, betekenisgever en bindmiddel tussen bevolkingsgroepen en generaties.

2.1 Maatschappelijke ontwikkelingen

Demografische en klimatologische ontwikkelingen plaatsen Zuid-Holland voor tal van uitdagingen. Zo neemt de bevolking in Nederland vooral door migratie en een stijgende levensduur toe van 17,6 miljoen in 2022 naar 18,5 miljoen in 2030.³ Ook voor Zuid-Holland betekent dit: meer inwoners, meer ouderen en meer Nederlanders met een migratieachtergrond. Participatie, mee kunnen komen en wederzijds begrip staan onder druk. Armoede, eenzaamheid en afnemend vertrouwen in de overheid liggen op de loer.⁴ Tegelijkertijd groeit de aandacht voor het belang van gedeelde waarden en van lokale initiatieven en gemeenschappen.

De verstedelijking neemt intussen toe, evenals de vraag naar betaalbare woningen én bedrijfsruimte, met name in Zuid-Holland als provincie met het grootste aantal inwoners en veel werkgelegenheid. Als dichtbevolkte, laaggelegen deltaprovincie is Zuid-Holland kwetsbaar voor klimaatverandering. Duurzaam bouwen is essentieel, onder andere door in te zetten op energiebesparing bij renovatie. Uitdaging is bovendien om het woon-, werk- en leefklimaat in Zuid-Holland in de toekomst leefbaar te houden. Dat kan door economie, cultureel erfgoed, infrastructuur, groengebieden en recreatie met elkaar te verbinden zodat ze elkaar versterken. Het behouden en versterken van het cultureel erfgoed en de landschappelijke en natuurlijke kwaliteiten in Zuid-Holland zijn daarbij van (inter)nationaal belang, benadrukt de provincie in haar recente Omgevingsvisie Zuid-Holland.⁵

2.2 Trends in de erfgoedsector

De maatschappelijke ontwikkelingen werken op allerlei manieren door in de Zuid-Hollandse erfgoedsector. De meer 'harde', materiële kant van het erfgoed is verankerd in de Erfgoedwet: behoud en beheer van monumenten en archeologie in de grond en onder water. Hoe we in Nederland met museale cultuurgoederen van de Staat omgaan

³ www.cbs.nl

⁴ Zorgfocuz (2022)

⁵ Provincie Zuid-Holland (2022)

is eveneens vastgelegd in de Erfgoedwet. Nieuw is de toekomstige Omgevingswet, waarin de regels voor de fysieke leefomgeving zijn verenigd, ook op het gebied van erfgoed. De vergunningverlening voor het wijzigen van een monument bijvoorbeeld gebeurt straks op grond van deze wet. In zijn Omgevingsvisie 2030 beschrijft Zuid-Holland aan de hand van zeven ambities hoe de provincie de Zuid-Hollandse leefomgeving wil verbeteren. Beschermen, beleven en benutten van erfgoed en van archeologische waarden vormen daar een wezenlijk onderdeel van, evenals het belang van cultuurparticipatie en leesbevordering.

Evenzeer van invloed is het Verdrag van Faro (Raad van Europa 2005), dat zich richt op de 'zachte', verbindende kant van erfgoed. Faro leidt tot meer nadruk op de maatschappelijke waarden van erfgoed en op het belang van erfgoedparticipatie.⁶ Uitgangspunt van Faro is dat elke burger recht heeft op erfgoed en dat erfgoedgemeenschappen dus inspraak krijgen in behoud en beheer ervan. Dat leidt tot burgers als actieve partners die samen met de professionals bepalen wat erfgoed is en hoe we het doorgeven. Dit is een proces van langere adem en vergt ruimte voor onderzoeken en experimenteren. De achterliggende gedachte van Faro is dat cultureel erfgoed democratiserend werkt: erfgoed als middel om mensen met elkaar in gesprek te brengen en wederzijds begrip te vergroten.

Genoemde ontwikkelingen leveren de erfgoedsector tal van kansen en uitdagingen op. Deze brengen we samen onder de overkoepelende noemers 'klimaatadaptatie en duurzaamheid', 'participatie en diversiteit' en 'educatie en meerstemmigheid'. Innovatie en digitalisering lopen als een rode draad door deze ontwikkelingen heen.

2.2.1 | Klimaatadaptatie en duurzaamheid

TREND 1

Klimaatontwikkeling dwingt tot aanpassing, innovatie en creativiteit

Steeds sterker worden we ons bewust van de risico's van klimaatverandering voor het Zuid-Hollandse erfgoed. Bij langdurige droogte is het op peil houden van de grondwaterstand een lastige opgave. Als het grondwaterpeil daalt kan dat leiden tot bodemdaling en verzilting. En dat heeft effect op de conservering van het archeologisch bodemarchief, de fundering van monumenten en de vitaliteit van bomen en heesters in de tuinen en parken van bijvoorbeeld historische buitenplaatsen. Daarnaast maken we vaker hevige regenval mee, met alle wateroverlast en daarmee gepaard gaande schade als gevolg, ook aan het erfgoed. De noodzaak om gebieden voor calamiteitenberging te creëren neemt toe, waardoor het aanzien en de beleving van cultuurlandschappen kunnen veranderen. Dat er op basis van risicoanalyses calamiteitenplannen moeten worden opgesteld om de schade aan roerend en onroerend erfgoed bij overlast zo veel mogelijk te beperken, daarover is iedereen het eens.

Om de klimaatdoelen te halen is CO₂-reductie noodzakelijk. De intensieve agrarische sector heeft een groot aandeel in de CO₂-uitstoot. Het adagium is dat deze sector zal moeten krimpen en innoveren. Bij bedrijfsbeëindigingen kunnen ook cultuurhistorisch

⁶ Zie voor meer informatie: www.cultureelerfgoed.nl/onderwerpen/erfgoedparticipatie-faro

waardevolle agrarische complexen met het bijbehorende land vrijkomen en opnieuw ontwikkeld moeten worden. Welke maatregelen kunnen we nemen om cultuurhistorisch waardevolle objecten, structuren, het archeologisch bodemarchief en historische landschappen op termijn te behouden?

Het borgen van cultuurhistorische waarden is een wettelijke taak van het rijk, de provincies en gemeenten, de erfgoedhuizen hebben daarbij als provinciale ondersteuningsinstellingen een verbindende rol. Overheden, maatschappelijke organisaties en eigenaren van erfgoed zullen in gezamenlijkheid het hoofd moeten bieden aan de uitdagingen die de klimaatontwikkeling aan ons stelt. Als spin in het web kan Erfgoedhuis Zuid-Holland zich inzetten voor bewustwording, kennis over nieuwe technieken verspreiden en goede voorbeelden onder de aandacht brengen. Erfgoed vormt daarbij ook een bron van kennis over klimaatadaptatie. Welke lessen kunnen we leren uit het verleden? Hoe beperkten onze voorouders overstromingen? Hoe ontwierpen zij gebouwen en infrastructuur? Hoe ontwikkelden zij landschappen? Wat ging goed, wat werkte juist niet? Met historisch en archeologisch onderzoek kan ecologische kennis van landschap en natuur worden verdiept en verrijkt.

TREND 2

De energietransitie versterkt de aandacht voor onroerend erfgoed

De noodzakelijke overgang van fossiele naar hernieuwbare energiebronnen (zoals wind- en zonne-energie en hydro-elektriciteit) grijpt flink in op onze leefomgeving.⁷ De erfgoedsector onderschrijft de noodzaak om bij te dragen aan de energietransitie en maakt zich sterk voor het energetisch verbeteren van het historisch bouwbestand, waaronder monumenten. De uitdaging is daarbij om een gebouw zó te verduurzamen dat zijn cultuurhistorische waarden behouden blijven. Door historische bouwwerken aan te passen behouden ze hun waarde in het economisch verkeer en blijven ze toekomstbestendig. Bij monumenten die collecties roerend erfgoed herbergen draagt het energetisch verbeteren van het gebouw tevens bij aan betere bewaarcondities voor de collecties.

Speciale aandacht vergt het behoud van waardevolle cultuurlandschappen. De plaatsing van windmolenparken op land en de aanleg van zonneweides zijn noodzakelijk, maar hebben impact op de instandhouding en beleving van het cultuurlandschap. Historisch landschap ontbeert vaak wettelijke bescherming, in tegenstelling tot monumenten en het archeologisch bodemarchief. De samenhangende cultuurhistorische, ecologische en natuurwaarden van landschappen staan onder druk, terwijl die voor mensen van grote waarde zijn. Moet vooral worden ingezet op wettelijke bescherming? Of is het zinvoller om te komen tot voorwaarden waaronder (delen van) historisch landschap behouden kán worden, om de omgevingskwaliteit en beleefbaarheid van erfgoed in Zuid-Holland veilig te stellen?

TREND 3

Naar een duurzaam en toekomstbestendig erfgoedbestel

Duurzaamheid raakt ook aan de sector zelf. Net als andere sectoren wordt de erfgoedsector geraakt door de huidige problemen op de arbeidsmarkt. Ervaren ambachtslieden

⁷ www.erfgoeddeal.nl/projecten/energietransitie-en-duurzaamheid

als timmermannen en metselaars gaan met pensioen, nieuwe aanwas is er maar mondjesmaat. Er is een tekort aan ervaren erfgoed specialisten, met name op het gebied van monumenten, archeologie en cultuurlandschap. Dit heeft op (korte) termijn consequenties voor het behoud en beheer van ons monumentale, landschappelijke en archeologische erfgoed. Het is van belang de positie van jonge werkers in het erfgoed, zoals zzp'ers, te versterken. De erfgoedsector is zich zeer bewust van het belang van Fair Practice voor een duurzame erfgoedsector.

Ook decentralisering en marktwerking eisen hun tol. De rol van private partijen is steeds groter geworden. Bovendien kennen de verschillende overheden (rijk, provincie, gemeenten) verschillende dynamieken. Wie bepaalt welke standaarden we nastreven? Wie gaat die handhaven? En welke overheid is aansprakelijk waarvoor? De decentralisering is doorgeschoten en het ambtelijk apparaat van gemeenten is vaak te karig uitgerust om erfgoedopgaven goed te implementeren en handhaven.

Het Verdrag van Malta (Raad van Europa, 2005) zorgde met name voor vercommercialisering van de archeologie. In twintig jaar groeide het aantal archeologen dat bodemonderzoek doet van 100 naar 2.000 met een jaarlijkse omzet van 100 miljoen euro. Door marktwerking staan commerciële en archeologische belangen echter vaak op gespannen voet en is er weinig ruimte voor publieksbereik en burgerparticipatie. De discussie over aanbevelingen om de archeologiesector weer 'bij de tijd' te krijgen is volop gaande.⁸ De provinciale erfgoedhuizen, verenigd in OPEN, vormen daarin een van de gesprekspartners, samen met de Provinciale Steunpunten Monumenten en Archeologie, die gemeenten adviseren over hun erfgoedbeleid.

Bij de grote maatschappelijke opgaven, van ruimtelijke ordening tot mobiliteit en van schone lucht tot gelijke kansen voor iedereen, is het van groot belang om dwarsverbanden te leggen tussen erfgoed en andere beleidsdomeinen, integraal met elkaar samen te werken en daarbij erfgoed al vanaf het begin, 'aan de voorkant' mee te nemen. Ook binnen de erfgoedsector zelf wordt belang gehecht aan zo'n integrale benadering. Erfgoed uit verschillende domeinen (archeologie, collecties, gebouwd, landschap, tradities) met elkaar verbinden leidt tot focus in erfgoedbeheer op lokaal en regionaal niveau. Dat helpt gemeenten bij het maken van hun omgevingsvisies, participatietrajecten en citymarketing.⁹

De economische effecten van erfgoed op verschillende sectoren zijn op Europees niveau al wel onderzocht, maar de impact van erfgoed wordt nog onvoldoende onderkend. Door het in kaart brengen van de waarde van erfgoed voor economische sectoren versterkt de erfgoedsector zijn positie, wat weer bijdraagt aan een duurzaam en toekomstbestendig erfgoedbestel. De grote maatschappelijke opgaven waarvoor we ons gesteld zien, hebben ook tot gevolg dat men de regie ten aanzien van genoemde ruimtelijke ontwikkelingen op nationaal of provinciaal niveau wil beleggen. Tot deze verschuiving van taakstelling zullen de verschillende overheden zich dienen te verhouden. Dit kan ook consequenties hebben voor het functioneren van het Erfgoedhuis als verbinder binnen het erfgoedbestel.

⁸ Raad voor Cultuur (2022)

⁹ www.cultureelerfgoed.nl/onderwerpen/integrale-erfgoedbenadering

Samenwerking op het gebied van digitalisering neemt de komende jaren toe, zowel regionaal als landelijk. De Nationale Strategie Digitaal Erfgoed is erop gericht om erfgoedcollecties de komende jaren digitaal te verbinden vanuit het perspectief van de gebruikers van dat erfgoed. Tijdens de coronapandemie vond erfgoedbeleving vaak online plaats, waardoor het bereiken van nieuw publiek in een stroomversnelling raakte. De toenemende digitalisering leidt tegelijkertijd tot uitdagingen voor het duurzaam bewaren van erfgoed. Dit laatste roept om meer digitale samenwerkingsverbanden tussen instellingen, zowel regionaal als nationaal.¹⁰ Want een duurzame en toekomstbestendige erfgoedsector vergt continue ontwikkeling van digitale vaardigheden, van zowel de professionele erfgoedmedewerkers als de vele vrijwilligers, evenals structurele investeringen in de zich snel ontwikkelende technologieën. Een eenvoudig voorbeeld: het fotograferen van de collectie met de huidige standaarden biedt over tien jaar wellicht niet meer de dan benodigde kwaliteit. Veel erfgoed is al digitaal toegankelijk als historische informatie en beeldmateriaal. De volgende stap is het zichtbaar maken van erfgoed door middel van aantrekkelijke verhalen via (online) platforms, animaties en mobiele apps: hier liggen de komende jaren kansen voor erfgoed.

2.2.2 | Participatie en diversiteit

TREND 4

Het belang van vrijwilligers voor de erfgoedsector neemt toe

Meer dan 40.000 mensen zijn dagelijks op vrijwillige basis bezig om het erfgoed in Zuid-Holland te behouden en door te geven.¹¹ Deze groep vergrijst, nieuwe generaties richten hun leven anders in. Tegelijkertijd is er een enorm potentieel aan vrijwilligers dat nog niet wordt bereikt, zoals onder jongeren, mensen met een beperking, mensen met een dubbele nationaliteit. Die vinden vergt van erfgoedorganisaties om buiten de gebaande paden te zoeken en te ontdekken hoe ze zichzelf aantrekkelijker, toegankelijker en bekender kunnen maken om nieuwe vrijwilligers aan zich te verbinden. Dat is nodig, want vrijwilligers zijn van cruciaal belang voor openstelling, beheer en behoud van de vaak weinig vermogende erfgoedorganisaties.

Net als in de andere erfgoedsectoren zijn in de archeologiesector vrijwilligers onmisbare partners. Zij kunnen een belangrijke aanvullende rol spelen bij de implementatie en uitvoering van de Omgevingswet. Sinds 'Malta' mogen erfgoedvrijwilligers niet meer zelfstandig opgraven. Verenigingen zoals de AWN Nederlandse Archeologievereniging maken zich sterk voor ondergronds erfgoed en burgerparticipatie en zoeken vaker samenwerking met lokale en provinciale erfgoedorganisaties.

Er is ook een keerzijde: als vrijwillige inzet noodzakelijk wordt om de basis op orde te houden is er sprake van een bedrijfsrisico. Hoeveel kan en wil de erfgoedsector uitbesteden aan vrijwilligers? De basis op orde wordt bereikt als het bouwwerk – stones én (online) stories – voor iedereen toegankelijk is, evenredig wordt gedragen door professionals én vrijwilligers en ruimhartig door de overheid wordt gefaciliteerd.

¹⁰ www.cultuurmonitor.nl/domein/erfgoed

¹¹ Het PonlTelos en Pyrrhula Research Consultants (2022)

TREND 5

Meer aandacht voor erfgoed als middel tot verdieping en wederzijds begrip

Participatie en behoud van erfgoed gaan per definitie over identiteit: wiens erfgoed is het?! In onze diverse en geïndividualiseerde samenleving worden minderheidsgroepen mondiger en groeit hun behoefte om de eigen identiteit te kunnen beleven en uit te dragen. In de huidige objecten en verhalen ziet niet iedere inwoner zijn roots terug. Sterker nog: ze roepen soms ook ongemak en weerstand op. In de erfgoedsector groeit daarom de aandacht voor meerstemmigheid, vanuit de wens dat iedereen zich gerepresenteerd voelt.¹² Erfgoed is bovendien een krachtig instrument om gevoelige maatschappelijke kwesties als ons koloniale verleden, sociale ongelijkheid, genderdiversiteit en racisme bespreekbaar te maken, met ruimte voor verschillende standpunten en perspectieven.

Erfgoed kan ook helpen om de dialoog tussen generaties en bevolkingsgroepen open te houden door oudere en jongere generaties samen te brengen. Bijvoorbeeld over de vraag hoe erfgoed kan worden ingezet in de klimaatstrijd en voor het doorgeven van vakmanschap. Essentiële vraag daarbij is wat de jongere generaties van belang vinden om te koesteren, te delen en door te geven. Uitdaging voor de erfgoedsector in de komende jaren is hoe jongeren vanuit alle lagen van de samenleving te betrekken bij (het waarderen van elkaars) erfgoed, bij een gemeenschappelijke cultuur.

Vanwege zijn zachte, verbindende kracht wordt erfgoed al vaker ingezet als middel om sociaal-maatschappelijke doelen te bereiken. Erfgoedinstellingen werken daarvoor samen met partners uit het sociale domein. Denk aan positieve gezondheid (*healthy aging*), welzijn, inburgering en veiligheid. Daarmee draagt erfgoed bij aan een betere kwaliteit van leven. Bij deze samenwerkingsprojecten is het proces minstens zo belangrijk als het product (de objecten): het gaat hierbij in essentie om betekenisvolle ontmoetingen en ervaringen, om emotie, verwondering en empathie. Dit vraagt van erfgoedinstellingen hun grenzen te verleggen, zich flexibel (durven) opstellen en mee te bewegen van beschermheer naar dienstverlener. Uitdaging hierbij is hoe erfgoedinstellingen zo'n meer actieve rol in de samenleving kunnen innemen zonder dat dat ten koste gaat van hun basistaken.

Deze uitdaging deed zich al voor bij de samenwerking van erfgoedinstellingen met partijen uit horeca en toerisme. Erfgoed is bepalend voor de identiteit van de leefomgeving en wordt daarom steeds vaker als middel ingezet om de (lokale) identiteit te versterken. Provincies en gemeenten maken steeds meer gebruik van lokaal erfgoed om toeristen aan te trekken. Een win-win situatie: erfgoed maakt de stad of regio aantrekkelijk voor toeristen en recreanten, die op hun beurt bijdragen aan het in stand houden en toegankelijk maken van dit erfgoed. Aandachtspunt daarbij is dat toerisme tot een te grote druk op dit erfgoed kan leiden en tot hoge(re) kosten voor onderhoud.

TREND 6

Ruimte voor lokale initiatieven en erfgoedgemeenschappen

Participatie volgens de Faro-gedachte leidt tot een verschuiving in de rol van de overheden en professionele spelers in het erfgoedveld. De erfgoedsector is sterk geprofessionaliseerd. Tot nu toe bepalen overheid en instellingen wat erfgoed is en

¹² In de nieuwe ICOM-museumdefinitie (augustus 2022) is expliciet opgenomen dat musea diversiteit en duurzaamheid bevorderen, onder andere door samen te werken met gemeenschappen.

hoe daarmee wordt omgegaan. Gemeenschappen laten participeren vergt een meer regisserende, faciliterende en verbindende rol. Dat betekent onder andere: aansluiten bij lokale initiatieven en gemeenschappen actief betrekken bij hun omgeving. Alleen als dit inclusief en laagdrempelig gebeurt, voelen mensen zich eigenaar van het lokale erfgoed. Het sociale netwerk en het verhalende aspect rond erfgoed worden daarbij net zo belangrijk als het erfgoedobject zelf.

Ook in de nieuwe Nederlandse Omgevingswet krijgt participatie veel aandacht. De Omgevingswet zorgt voor een samenhangende, integrale aanpak van de fysieke leefomgeving en ruimte voor lokaal maatwerk. Samenwerken met burgerinitiatieven biedt daarbij nieuwe kansen voor de erfgoedsector. Het recent ingevoerde Uitdaagrecht ('right to challenge') geeft bewoners de kans om taken over te nemen van de overheid als ze denken dat ze het zelf beter kunnen.¹³ Idee hierachter is dat mensen meer grip krijgen op hun eigen buurt. Hier liggen kansen voor lokaal erfgoed. Voor de professionele erfgoedsector betekent dit: actief aansluiten bij een beweging die elders is gestart en doelen van anderen helpen realiseren. Professionals hebben daarbij vooral een ondersteunende rol.

De provincie Zuid-Holland geeft met zeven Zuid-Hollandse erfgoedlijnen¹⁴ al richting aan erfgoedparticipatie volgens het Verdrag van Faro. Via deze erfgoedlijnen, die samen het Verhaal van Zuid-Holland vertellen, stimuleert de provincie mensen en organisaties via 'erfgoedtafels' om eigen initiatieven te ontplooiën, netwerken te vormen en kennis uit te wisselen. Ieder kan er bovendien ideeën pitch en projectvoorstellen indienen om in aanmerking te komen voor cofinanciering door de provincie. Mooi voorbeeld van zo'n initiatief is het moestuinenproject van de erfgoedlijn Landgoederenzone.¹⁵

Diverse provinciale erfgoedhuizen werken sinds kort samen om mensen en organisaties die actief zijn rond minder bekende collectiethema's als landbouw, visserij en religieus erfgoed te ondersteunen. Nieuw in de erfgoedsector zijn ontwikkelingen als crowdsourcing en citizen science. Hierbij wordt het grote publiek uitgenodigd om te helpen (digitale) collecties te ontsluiten en onderzoek te doen. De eerste 'burgerwetenschapsprojecten' in de Zuid-Hollandse erfgoedsector zijn veelbelovend.¹⁶

2.2.3 | Erfgoededucatie en meerstemmigheid

TREND 7

Erfgoededucatie en erfgoedwijsheid winnen terrein

Erfgoed maakt het verleden tastbaar en kan daardoor de motivatie vergroten om erover te leren: op school, in musea en in andersoortige erfgoedinstellingen. Erfgoededucatie helpt te begrijpen hoe de wereld om ons heen er zo uit is gaan zien, en vooral ook

¹³ *De Blik vooruit*, p. 11. Zie ook LSA (2021)

www.lsabewoners.nl/wp-content/uploads/2021/11/LSAB_Essay_Uitdaagrecht_erfgoed_.pdf

¹⁴ Een erfgoedlijn is een geografische lijn (kust, trekvaart, oude duinenrij, enzovoort) die verschillende punten op de kaart verbindt tot één geheel met een gemeenschappelijk historisch verhaal. Zie: www.zuid-holland.nl/onderwerpen/natuur-landschap/erfgoed-cultuur/erfgoedlijnen

¹⁵ www.detuinvanholland.nl

¹⁶ Zie: www.erfgoedhuis-zh.nl/agenda/2022/betrek-je-publiek-bij-je-digitale-collectie-aan-de-slag-met-crowdsourcing-en-citizen-science

waarom. De erfgoedsector zet daarom steeds meer in op erfgoedwijsheid, die net als mediawijsheid competenties stimuleert die je nodig hebt om actief, kritisch en bewust met je omgeving bezig te zijn. Er liggen grote kansen om kinderen en jongeren aan de hand van erfgoed – het liefst uit hun eigen omgeving – spelenderwijs kennis te laten maken en te leren omgaan met complexe zaken. Dat geldt natuurlijk net zo goed voor ouderen.

Tegelijkertijd kan erfgoed een bron van conflicten zijn. Binnen het onderwijs is er naast het ‘leren over de geschiedenis’ steeds meer aandacht voor ‘confronteren met de geschiedenis’. De nadruk verschuift daarbij van kennisontwikkeling over erfgoed als tastbare bron in de geschiedenisles naar het overdragen van morele waarden en emoties. Dit type onderwijs richt zich daarmee op identiteitsontwikkeling en burgerschapsvorming.¹⁷ Daarbij wint, zowel vanuit het onderwijs als de erfgoedsector, ‘meerstemmigheid’ terrein als didactisch concept om recht te doen aan culturele diversiteit in de samenleving. Hierbij leer je je los te maken van je eigen perspectief door via verschillende invalshoeken naar zaken te kijken en je in te leven in perspectieven van anderen.

Aandacht voor de waarden van andermans erfgoed en wederzijds begrip tussen culturen, daar maakt de erfgoedsector zich al sterk voor sinds Unesco Werelderfgoed in 1972. Veel mensen hebben het echter moeilijk met de razendsnelle sociale en culturele veranderingen en staan minder open voor het onbekende. Terwijl dat juist van waarde is voor een breder perspectief op het leven en begrip voor de ander. Erfgoed kan daartoe een krachtig middel zijn door juist (weer) op te roepen tot verwondering, acceptatie en empathie.

Vanuit de erfgoedsector wordt al volop ingezet op nieuwe visies en verhalen over erfgoed, en vernieuwende manieren om die verhalen meerstemmig te vertellen. Bijvoorbeeld in de vorm van een bijzondere museale presentatie, herinrichting of samenwerking die maatschappelijk relevant is. Educatie via digitale middelen wordt daarbij steeds belangrijker. En persoonlijker: ieder zijn eigen verhaal en beleving dankzij *virtual reality*, *gamification* en *blended learning* (digitaal en on-site). Erfgoedinstellingen worden gestimuleerd om daarmee te experimenteren en bottom-up te werken, ook met groepen voor wie erfgoed vanwege hun culturele achtergrond, leeftijd, woonplaats of opvoeding niet vanzelfsprekend is. Experimenteren vergt ruimte en tijd. Door die tijd en ruimte te nemen creëert de erfgoedsector toekomst voor het verleden.

¹⁷ Zie www.erfgoedhuis-zh.nl/thema-s/educatie/digitale-scheurkalender-burgerschap

Doelen en prioriteiten in één oogopslag

Erfgoedhuis heeft de trends in de erfgoedsector, zoals in hoofdstuk 2 beschreven, in kaart gebracht met hulp van een tiental deskundigen (zie bijlage 2). Op basis daarvan hebben wij per kernfunctie beleidsdoelen geformuleerd, inclusief prioriteiten daarin, voor de jaren 2023-2030. Die zijn hieronder schematisch weergegeven en worden verder uiteengezet in hoofdstuk 3.¹⁸

KERNFUNCTIES ERFgoedHUIS*	MAAT- SCHAPPELIJKE TRENDS	SPEERPUNTEN 2023-2030	BELEIDSDOELEN 2030	RESULTATEN
1 Beleids- gerichte informatie en beleids- gericht onderzoek	Duurzaam erfgoedbestel ----- Erfgoed als middel -----	Integraal erfgoedbeleid gemeenten ----- -----	Gemeenten en erfgoed- organisaties zijn dankzij gerichte informatie en onderzoek beter toe- gerust om hun werk te kunnen verrichten ----- -----	Het Erfgoedhuis informeert en adviseert gemeenten bij de uitvoering van hun wettelijke erfgoedtaken en het ontwikkelen van een integraal erfgoedbeleid ----- Het Erfgoedhuis draagt continu bij aan de ontwik- keling en onderbouwing van de erfgoedsector in Zuid-Holland ----- Met experimentele pilots stimuleert Erfgoed- huis de erfgoedsector om antwoorden te bieden op maatschappelijke uitdagingen

¹⁸ De samenhang tussen de trends, de kernfuncties van het Erfgoedhuis en de daaruit voortkomende beleidsdoelen voor 2023-2030 zijn overzichtelijk gevisualiseerd in een matrix (zie bijlage 1).

KERNFUNCTIES ERFGOEDHUIS*	MAAT- SCHAPPELIJKE TRENDS	SPEERPUNTEN 2023-2030	BELEIDSDOELEN 2030	RESULTATEN
<p>2 Beheer, behoud en ontsluiting van erfgoedcollecties</p>	<p>Digitale toegankelijkheid van erfgoedcollecties</p>	<p>Digitaliseren erfgoedcollecties</p>	<p>Erfgoed-organisaties versterken het beheer, behoud en voor publiek toegankelijk maken van hun collecties, fysiek en digitaal</p>	<p>Collectie-beherende instellingen in Zuid-Holland werken succesvol aan duurzaam collectiebeheer</p> <p>Het Erfgoedhuis ondersteunt erfgoed-organisaties en erfgoed-vrijwilligers bij het digitaliseren en publiek toegankelijk maken van hun collecties</p> <p>Het Erfgoedhuis maakt archeologische ontdekkingen in Zuid-Holland vindbaar en zichtbaar</p>
<p>3 Debat en reflectie</p>	<p>Evaluatie en evolutie van het erfgoedbestel</p>	<p>Agenderen en stimuleren van nieuwe ontwikkelingen</p>	<p>Het Zuid-Hollandse erfgoedveld ontwikkelt zich tot een wijdvertakt en dynamisch netwerk</p>	<p>Vrijwilligers, erfgoedinstellingen, overheden en andere spelers in het Zuid-Hollandse erfgoedveld ontmoeten en versterken elkaar</p> <p>Erfgoedprofessionals inspireren en informeren elkaar over erfgoedinhoudelijke onderwerpen, organisatorische knelpunten en kansrijke beleidsontwikkelingen</p> <p>Erfgoedhuis vertegenwoordigt de Zuid-Hollandse erfgoedinstellingen in (inter)nationale netwerken en draagt daarmee bij aan de positionering van het Zuid-Hollandse erfgoed</p>

KERNFUNCTIES ERFGOEDHUIS*	MAAT- SCHAPPELIJKE TRENDS	SPEERPUNTEN 2023-2030	BELEIDSDOELEN 2030	RESULTATEN
<p>4 Collectieve vertegenwoordiging en promotie van het Zuid-Hollandse erfgoed</p>	<p>Meerstemmigheid</p>	<p>Gelaagdheid en multi-perspectiviteit</p>	<p>Het gebruik van en de waardering voor het Zuid-Hollandse erfgoedveld nemen toe</p>	<p>De zichtbaarheid van het Zuid-Hollandse erfgoed neemt toe door evenementen, door de Erfgoedlijnen en door samenwerking met landelijke campagnes</p> <p>Het Verhaal van Zuid-Holland verleidt inwoners en bezoekers het erfgoed in onze provincie te ontdekken en ervaren</p> <p>De inwoners van Zuid-Holland worden zich meer bewust van de ontstaansgeschiedenis van Holland en de rijkdom aan Zuid-Hollandse bodemschatten</p>
<p>5 Deskundigheidsbevordering</p>	<p>Lokale initiatieven en erfgoedgemeenschappen</p> <p>Erfgoedvrijwilligers</p> <p>Erfgoededucatie en erfgoedwijsheid</p>	<p>Erfgoedvrijwilligers en erfgoedgemeenschappen</p> <p>Stimuleren erfgoedparticipatie en erfgoededucatie</p>	<p>Training, kennisdeling en advisering op maat inspireren en versterken de Zuid-Hollandse erfgoedpraktijk</p>	<p>Het Erfgoedhuis verhoogt de professionaliteit en deskundigheid van de erfgoedpraktijk in Zuid-Holland</p> <p>Erfgoedinstellingen en lokale initiatieven ontwikkelen hun mogelijkheden om vrijwilligers te behouden en nieuwe vrijwilligers te bereiken</p> <p>Het Erfgoedhuis vergroot de kansen voor erfgoededucatie en erfgoedwijsheid in Zuid-Holland</p> <p>Het Erfgoedhuis stimuleert erfgoededucatie voor alle inwoners en draagt daarvoor bij aan een meer inclusieve samenleving in Zuid-Holland</p>

KERNFUNCTIES ERFGOEDHUIS*	MAAT- SCHAPPELIJKE TRENDS	SPEERPUNTEN 2023-2030	BELEIDSDOELEN 2030	RESULTATEN
6 Monumenten Wacht	Klimaat- ontwikkeling ----- Energietransitie	Verduurzamen en herbestemmen monumenten -----	De monumenten in Zuid-Holland worden duurzaam in stand gehouden en waar nodig herbestemd, met respect voor historische kwaliteit -----	Monumentenwacht Zuid-Holland onder- steunt eigenaren en beheerders bij duurzaam en circulair onderhoud van hun monument -----

* Pijlers 1 t/m 5 komen overeen met de pijlers van rijksgesubsidieerde culturele ondersteuningsinstellingen.

H3

**Doelen en
prioriteiten**
wat Erfgoedhuis
wil bereiken

3.1 Onze rol als Erfgoedhuis

De uitdagingen die klimaatadaptatie en de energietransitie met zich meebrengen, het streven naar bredere participatie en de wens om bij te dragen aan sociaal-maatschappelijke doelen zijn bepalend voor de koers van het Erfgoedhuis in de komende jaren. De kansen die we zien en de doelen die we ons daarbij stellen geven ons richting bij het stellen van prioriteiten en dienen als kapstok voor onze huidige en toekomstige projecten en programma's. Als ondersteuningsinstelling voor het Zuid-Hollandse erfgoed hebben we daarbij de volgende rollen:

1 Platform

Erfgoedhuis Zuid-Holland is een ankerpunt binnen de Zuid-Hollandse erfgoedsector. We stimuleren actief ontmoetingen, dialoog en netwerkvorming. We bevorderen de uitwisseling en samenwerking tussen erfgoedliefhebbers en erfgoedgemeenschappen, erfgoedorganisaties en overheden in het veld en met relevante organisaties buiten het veld, in Zuid-Holland en (inter)nationaal.

2 Ondersteuning

Erfgoedhuis Zuid-Holland ondersteunt erfgoedmedewerkers en -organisaties in hun dagelijkse praktijk. We begeleiden hen op allerlei gebied, variërend van de zorg voor collecties, het opleiden van vrijwilligers en het ontwikkelen van onderwijsaanbod tot beleidsontwikkeling, het verduurzamen van monumenten en het vinden van de door provincie Zuid-Holland en andere subsidiënten beschikbaar gestelde financieringsmogelijkheden.

3 Beeldvorming en promotie

Erfgoedhuis Zuid-Holland organiseert samen met derden evenementen en activiteiten die het Zuid-Hollandse erfgoedveld zichtbaarder maken voor de samenleving. Zo organiseren we de Erfgoeddag Zuid-Holland: het jaarlijkse congres van Erfgoedhuis Zuid-Holland en de provincie Zuid-Holland, telkens rond een ander actueel thema. Met onze publicaties en via onze corporate website brengen we actuele thema's binnen het erfgoedveld onder de aandacht van onze stakeholders en andere geïnteresseerden. Via de Zuid-Hollandse erfgoedlijnen en via websites als De geschiedenis van Zuid-Holland en sociale media promoten we het Zuid-Hollandse erfgoed bij alle inwoners en (inter)nationaal.

4 Onderzoek en beleidsontwikkeling

Erfgoedhuis Zuid-Holland verzamelt kennis over de erfgoedsector in Zuid-Holland om overheden en erfgoedorganisaties te voorzien van actuele en relevante informatie en inzichten. En we verrichten onderzoek naar nieuwe beleidsgebieden en kennislacunes, zodat overheden en erfgoedorganisaties beter toegerust hun werk kunnen verrichten.

Aansluiting bij het provinciale erfgoedbeleid

Onze rollen vertalen we naar onze strategische en operationele doelen voor de komende jaren. Dat doen we als autonome provinciale ondersteuningsinstelling aan de hand van onze kerntaken, analoog aan onze jaarplannen die we voor provincie Zuid-Holland opstellen.

Sinds 2021 formuleert provincie Zuid-Holland geen aparte beleidsvisie cultureel erfgoed meer. Erfgoed en cultuur maken nu onderdeel uit van het omgevingsbeleid. Dat omvat al het beleid voor de fysieke leefomgeving in Zuid-Holland, met als insteek de samenhang tussen de verschillende sectoren, zoals mobiliteit, wonen, natuur en erfgoed en cultuur. Daarbij hanteert de provincie diverse stimuleringsmaatregelen op het gebied van erfgoed en cultuur.

3.2 Speerpunten Erfgoedhuis

Net als de provincie werkt het Erfgoedhuis steeds meer opgavegericht. Deze opgaven hebben we beschreven in hoofdstuk 2. Bij het ontwikkelen van onze meerjarenbeleidsstrategie 2023-2030 borduren we voort op het provinciale erfgoedbeleid 2017-2020, de afspraken en uitdagingen waar de provincie op focust in haar *Coalitieakkoord 2019 – 2023 Elke dag beter*,¹⁹ de Provinciale uitvoeringsagenda klimaatadaptatie 2021 – 2023,²⁰ de Zuid-Hollandse Omgevingsvisie en de huidige provinciale stimuleringsmaatregelen en prioriteiten op het gebied van cultuur en erfgoed.²¹

In de matrix in bijlage 1 is per beschreven trend in hoofdstuk 2 zichtbaar hoe we in 2022 per kernfunctie invulling geven aan de diverse erfgoedopgaven. Met de invoering van de nieuwe Omgevingswet (gepland per 1 januari 2024) zal onze aandacht meer dan voorheen komen te liggen bij het ondersteunen van gemeenten en vrijwilligers en het stimuleren van integraal erfgoedbeleid.

Speerpunten voor 2023-2030 zijn:

- **ondersteunen en promoten** integraal erfgoedbeleid gemeenten
- **ondersteunen** erfgoedvrijwilligers en erfgoedgemeenschappen (inclusief 'onbekend erfgoed')
- **verduurzamen en herbestemmen** monumenten
- **stimuleren** erfgoedparticipatie en erfgoededucatie
- **digitaliseren** erfgoedcollecties

¹⁹ Dit betreft: vrijwilligers (p. 5); sterke gemeenten en samenwerking tussen gemeenten (p. 9); participatie en bieden van ondersteuning van lokale initiatieven bij participatie zodat zij professioneel kunnen opereren (p. 9 en 19); educatie (p. 15 en 27); behoud van de typische Zuid-Hollandse landschappen (p. 27); erfgoedlijnen (p. 27); immaterieel erfgoed (p. 27); religieus erfgoed (p. 27); verbinding tussen steden, dorpen en waardevolle landschappen (p. 27); verduurzaming van de bestaande woningvoorraad/woningen (p. 33 en 35); bevorderen wandelnetwerken, verbindingen en recreatievaart (p. 39).

²⁰ Provincie Zuid-Holland (2021), p. 15.

²¹ www.zuid-holland.nl/online-regelen/subsidies/subsidies/erfgoedlijnen/; [www.zuid-holland.nl/onderwerpen/natuur-landschap/erfgoed-cultuur](http://www.zuid-holland.nl/onderwerpen/natuur-landschap/erfgoed-cultuur/digitalisering/)

3.3 Strategische doelen | kernfuncties

Onze speerpunten 2023-2030 lichten we hieronder aan de hand van strategische doelen per kernfunctie nader toe.

KERNFUNCTIE 1

Beleidsgerichte informatie en beleidsgericht onderzoek

DOELSTELLING 1

Gemeenten en erfgoedorganisaties zijn dankzij gerichte informatie en onderzoek beter toegerust om hun werk te kunnen verrichten

Met doelstelling 1 richten we ons op het optimaal inrichten en uitvoeren van erfgoedbeleid van gemeenten, de overheid die binnen het decentrale systeem veelal het bevoegd gezag is om besluiten te nemen over het erfgoed dat zich op het grondgebied bevindt.

Als provinciaal Steunpunt Monumenten, Cultuurlandschap en Archeologie vormen we een platform en helpdesk voor de Zuid-Hollandse gemeenten. We helpen hen om in ieder geval de basis op orde te hebben ten aanzien hun wettelijke taken en bij het ontwikkelen en uitvoeren van een integraal erfgoedbeleid. Omdat die steun inmiddels ook domeinen als participatie, digitalisering en duurzaamheid betreft, zien wij op termijn ruimte voor een verbreding richting een Steunpunt Erfgoed, ter vervanging van de huidige invulling Monumenten, Cultuurlandschap en Archeologie. Deze verbreding helpt gemeenten bij het maken van integraal erfgoedbeleid en het verankeren daarvan in omgevingsvisies en -plannen, participatietrajecten en citymarketing. Recent onderzoek toont aan dat bovengenoemde ondersteuning nodig is.²² Een van de conclusies was dat veel gemeenten op het terrein van de monumentenzorg onvoldoende kennis en capaciteit hebben om de (brede) taken naar behoren in te vullen. Provincie Zuid-Holland onderkent dit punt van zorg en heeft Erfgoedhuis Zuid-Holland financieel in staat gesteld om met ingang van 2023 extra inzet te plegen op het ondersteunen van gemeenten.

DOELSTELLING 1.1

Het Erfgoedhuis informeert en adviseert gemeenten bij de uitvoering van hun wettelijke erfgoedtaken en het ontwikkelen van een integraal erfgoedbeleid

- Gemeenten kunnen bij ons terecht voor informatie en vragen over archeologie, de gebouwde en aangelegde monumenten, het cultuurlandschap en in het erfgoedregister opgenomen objecten. Via werkbezoeken inventariseren we de ondersteuningsbehoeften van gemeenten. En we participeren in het Monumententeam Zuid-Holland en het overleg Cluster Archeologie van de provincie, om kennis en informatie uit te wisselen en af te stemmen.

²² DSP (2022)

- Prioriteit in onze advisering aan gemeenten is om erfgoed vanaf het begin mee te nemen bij het ontwikkelen van ruimtelijke beleid (omgevingsvisies, -plannen, -programma's en vergunningen). Onze rol: agenderen, informeren en adviseren.
- We stimuleren kennisoverdracht door netwerkbijeenkomsten en studiemiddagen te organiseren over voor gemeenten relevante en actuele thema's. Daarnaast kunnen gemeenten bij Erfgoedhuis Zuid-Holland terecht voor adviezen op maat, bijvoorbeeld over het opstellen van een kerkensie, de verduurzaming van het gebouwde erfgoed, het opstellen van een landschapsbiografie of herbestemming van erfgoed.
- We stimuleren netwerkvorming, zodat kennis en ervaring kan worden uitgewisseld.

DOELSTELLING 1.2

Het Erfgoedhuis draagt continu bij aan de ontwikkeling en onderbouwing van de erfgoedsector in Zuid-Holland

Met doelstelling 1.2 focussen we op onderzoek naar en informatie over de Zuid-Hollandse erfgoedsector, door het verzamelen van gegevens en inzichten waarnaar vraag is vanuit de sector. Dat kunnen zowel erfgoedinstellingen zijn als gemeenten en andere overheden. Deze informatie en onderzoeken stellen we beschikbaar via onze website, via publicaties, *factsheets*, bijeenkomsten en adviesgesprekken op maat.

- We bevragen en analyseren structureel de behoeften van het erfgoedveld en vertalen die naar relevante informatie en naar onderzoek door derden. We werken daarbij samen met provincie Zuid-Holland, de andere erfgoedhuizen (verenigd in OPEN, Organisatie Provinciale Erfgoedinstellingen Nederland), de provinciale steunpunten cultureel erfgoed en kennisinstituten, aan een gemeenschappelijke onderzoeksagenda, die focust op beleidsmatige en erfgoedinhoudelijke thema's.
- We ondersteunen het traject rond kwalitatieve monitoring van de erfgoedsector door de provincie, het Interprovinciaal overleg (IPO), de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG), de Boekmanstichting en het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW). Daarbij streven we naar duidelijke afspraken over het cultuurbreed verzamelen van sectorale gegevens, en hoe deze gegevens gedeeld kunnen worden voor beleidsontwikkeling en verder onderzoek.

DOELSTELLING 1.3

Met experimentele pilots stimuleert Erfgoedhuis Zuid-Holland de erfgoedsector om antwoorden te bieden op maatschappelijke uitdagingen

Met doelstelling 1.3 richten we ons op de ontwikkeling van nieuwe praktijken in de erfgoedsector waarmee de sector maatschappelijke opgaven beter aan kan. Dat doen we met behulp van een eigen onderzoeksagenda; we werken hiervoor samen met regionale en landelijke partners en met organisaties in de betrokken maatschappelijke sectoren.

- We stellen in samenspraak met de provincie Zuid-Holland en andere stakeholders een onderzoeksagenda op om in te spelen op de maatschappelijke thema's en trends in de erfgoedsector (hoofdstuk 1). Op basis daarvan zetten we lopende pilots voort en initiëren we nieuwe pilots samen met onze partners, zoals over erfgoedparticipatie, archeologie en publieksbereik, het vinden en behouden van vrijwilligers, het behouden en via persoonlijke verhalen tot leven brengen van immaterieel erfgoed en de inzet van *citizen science* door historische verenigingen.
- We voelen steeds sterker de noodzaak om bij te dragen aan maatschappelijke bewustwording van de impact van de klimaatcrisis op onze leefomgeving en de urgentie van gedragsverandering. Dat geldt met name voor het behoud van waardevolle cultuurlandschappen in Zuid-Holland. Historisch landschap ontbeert wettelijke bescherming, in tegenstelling tot monumenten en archeologische vondsten. Hierdoor wordt het geregeld verwaarloosd, terwijl het voor mensen van grote waarde is. We gaan de discussie over behoud en gebruik van bedreigde historische landschappen actief aanjagen en maken ons daarbij sterk voor wettelijke bescherming, om de omgevingskwaliteit en beleefbaarheid van erfgoed in Zuid-Holland veilig te stellen.
- We ondersteunen het traject voor een gezamenlijke strategie voor en uitvoering van de ondersteuning van erfgoedparticipatie in Nederland. Dat doen we met een veelheid aan partners: Vereniging van vrijwilligers in de archeologie (AWN), Boekmanstichting, ErfgoedAcademie, Fonds Cultuurparticipatie, Federatie Grote Monumentengemeenten (FGM), Federatie Instandhouding Monumenten (FIM), IPO, Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed, Landelijk Contact van Museumconsulenten (LCM), Landelijk Kennisinstituut Cultuureducatie en Amateurkunst (LKCA), Nationale Monumentenorganisatie (NMo), Nederland Monumentenland (NML), Netwerk Digitaal Erfgoed (NDE), OCW, OPEN, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) en de VNG. Doel van dit netwerk is de ondersteuning van erfgoedparticipatie te verbeteren.

KERNFUNCTIE 2

Beheer, behoud en ontsluiting van erfgoedcollecties

DOELSTELLING 2

Erfgoedorganisaties versterken het beheer, behoud en voor publiek toegankelijk maken van hun collecties, fysiek en digitaal

DOELSTELLING 2.1

Collectie-beherende instellingen in Zuid-Holland werken succesvol aan duurzaam collectiebeheer

Het goed beheren van collecties vraagt om de juiste expertise op het gebied van roerend erfgoed. Met doelstelling 2.1 draagt het Erfgoedhuis bij aan het behouden en beter vindbaar maken van dit erfgoed in Zuid-Holland en het gebruik ervan vergroten.

- Het Erfgoedhuis voert voor musea audits collectiebeheer uit. Ook adviseren we collectiebeheerders op het gebied van beheer en behoud, waardering, selectie en ontzamelen.
- In opdracht van de provincie werken we aan het Ontzorgingsprogramma verduurzaming klein maatschappelijk vastgoed. Dit programma trekt naast monumenteigenaren met ANBI status ook collectie-beherende instellingen, vanuit de gedachte dat een duurzaam gebouw bijdraagt aan duurzaam collectiebeheer. In onze aanpak sluiten we aan bij de *Sustainable Development Goals* van de Verenigde Naties en werken we samen met onder meer het Centre for Global Heritage and Development, een initiatief van Leiden Universiteit, TU Delft en Erasmus Universiteit Rotterdam.

DOELSTELLING 2.2

Het Erfgoedhuis ondersteunt erfgoedorganisaties en erfgoedvrijwilligers bij het digitaliseren en publiek toegankelijk maken van hun collecties

Met doelstelling 2.2 helpen we beheerders van collecties in Zuid-Holland met het digitaliseren van hun collectie en met het behoud, beheer en zichtbaar maken van hun gedigitaliseerde collectie.

- We ondersteunen erfgoedinstellingen en erfgoedgemeenschappen bij het vinden van (nieuwe) manieren om hun collectie online te presenteren en verbinding te leggen met bestaande en nieuwe doelgroepen. Daarbij begeleiden we hen met de nieuwste ontwikkelingen.
- We versterken de deskundigheid op het gebied van digitalisering bij erfgoedinstellingen en erfgoedvrijwilligers door cursussen en advies op maat en met factsheets.
- We stimuleren peer-to-peer kennisoverdracht door netwerkbijeenkomsten, studiemiddagen en masterclasses te organiseren voor erfgoedinstellingen uit Zuid-Holland.
- We stimuleren de wisselwerking tussen de Zuid-Hollandse erfgoedsector en landelijk ontwikkelde informatie, stimuleringsregelingen en tools (DEN, Cultuurloket DigitALL en de Nationale Strategie Digitaal Erfgoed).

DOELSTELLING 2.3

Het Erfgoedhuis maakt archeologische ontdekkingen in Zuid-Holland vindbaar en zichtbaar

In haar reactie op Archeologie bij de tijd stelt de staatssecretaris dat er binnen het archeologisch bestel ruimte moet zijn voor publieksbereik en publieksparticipatie.²³ Erfgoedhuis Zuid-Holland geeft hier al invulling aan. In 2022 is een adviseur archeologie

²³ Ministerie van OCW (2022)

en publieksbereik aangesteld en wordt een nulmeting gedaan naar publieksbereik en publieksparticipatie in het archeologische werkveld in Zuid-Holland. Met doelstelling 2.3 geven we mede invulling aan het publieksbereik van archeologie.

- Erfgoedhuis Zuid-Holland zal aan de hand van de uitkomsten van het onderzoek het publieksbereik en de publieksparticipatie in de archeologie aanjagen. Daarbij wordt de samenwerking tussen professionals en vrijwilligers in de archeologie gestimuleerd.

KERNFUNCTIE 3

Debat en reflectie

DOELSTELLING 3

Het Zuid-Hollandse erfgoedveld ontwikkelt zich tot een wijd vertakt en dynamisch netwerk

Met deze doelstelling geven we invulling aan onze rol als platform voor ontmoeting en kennisuitwisseling, binnen en buiten de provincie Zuid-Holland. Zo blijven de vele vrijwilligers, erfgoedinstellingen, overheden en onze andere stakeholders steeds op de hoogte van de actuele ontwikkelingen in de erfgoedsector en elkaars activiteiten en behoeften.

In Zuid-Holland zetten meer dan 40.000 inwoners zich onbezoldigd voor erfgoed in. Uit onderzoek van Erfgoedhuis Zuid-Holland blijkt dat 14% van de musea, archieven en historische verenigingen meer dan de helft van hun vrijwilligers in de coronaperiode verloor. Deze organisaties draaien vaak geheel op vrijwilligers en hebben de komende jaren dringend hulp nodig bij het vinden van een nieuwe generatie vrijwilligers, bij voorkeur uit alle lagen en alle gezindten van onze bevolking. Daarbij verdienen ze provinciale ondersteuning. Nieuw daarbij is dat het Erfgoedhuis de Zuid-Hollandse erfgoedsector gaat stimuleren en ondersteunen bij lokale verhalen en initiatieven van erfgoedgemeenschappen.

DOELSTELLING 3.1

Vrijwilligers, erfgoedinstellingen, overheden en andere spelers in het Zuid-Hollandse erfgoedveld ontmoeten en versterken elkaar

- In overleg met provincie Zuid-Holland organiseren we de **Erfgoeddag**: een provinciaal congres over innovatieve praktijkvoorbeelden voor iedereen die zich professioneel of vrijwillig bezighoudt met erfgoed binnen onze provincie.
- We fêteren alle erfgoed- en groenvrijwilligers tijdens de **Vrijwilligersdag**, om hen te bedanken voor hun onbezoldigde inzet binnen onze provincie. Dit doen we in samenwerking met het Zuid-Hollands Landschap, via De Groene Motor, en organisaties als Natuurmonumenten, Dunea, Staatsbosbeheer en IVN.

- De vrijwilligers en professionals in de archeologie en bij de historische verenigingen ontmoeten elkaar bij onze **Netwerkdag Archeologie**. We werken hierbij samen met de archeologische dienst van de gemeente waar de netwerkdag plaatsvindt.
- Daarnaast organiseren we bijeenkomsten voor het **netwerk van vrijwilligers in de archeologie**, met als doel elkaar te informeren over recente ontwikkelingen en activiteiten. Dit biedt de provincie een platform om met vrijwilligers te reflecteren op alle recente ontwikkelingen in het archeologieveld.
- Besturen en eigenaren van molens en vrijwillige molenaars komen als **Molennetwerk** samen bij netwerkdagen en themabijeenkomsten, om kennis te delen, ervaringen uit te wisselen en samen te kijken op locatie. Thema's als duurzaamheid en klimaatadaptatie staan hierbij hoog op de agenda. Doel van deze bijeenkomsten is eveneens om de Zuid-Hollandse molens bij een breed publiek onder de aandacht te brengen.
- We organiseren incidenteel bijeenkomsten onder de noemer **Netwerk Joods erfgoed**, voor eigenaren en beheerders van en geïnteresseerden in Joods erfgoed. Dat doen we in samenwerking met het Platform Religieus Erfgoed Zuid-Holland.
- Nieuw sinds 2022 is het **Netwerk Agrarisch erfgoed**, met eigenaren en beheerders van agrarisch erfgoed in Zuid-Holland.

DOELSTELLING 3.2

Erfgoedprofessionals informeren en inspireren elkaar over erfgoedinhoudelijke onderwerpen, organisatorische knelpunten en kansrijke beleidsontwikkelingen

Door deel te nemen aan externe, vaak nationale netwerken kunnen we de kwaliteit van de uitvoering van onze taken als Erfgoedhuis Zuid-Holland op peil houden en tegelijkertijd het erfgoed en de erfgoedinstellingen uit Zuid-Holland ook buiten de provinciegrens op de kaart zetten.

- Jaarlijks organiseren we meerdere **netwerkbijeenkomsten voor gemeentelijke en regionale archeologen**. Onderwerpen worden in overleg met de deelnemende archeologen en de provincie bepaald.
- Twee keer per jaar organiseren we het **Museumplatform Zuid-Holland**²⁴, voor musea en historische verenigingen in Zuid-Holland die behoefte hebben aan uitwisseling van expertise en informatie, die collega's willen ontmoeten - die vaak voor dezelfde uitdagingen staan - en voor musea en andere erfgoedinstellingen die inspiratie en kort advies van het Erfgoedhuis wensen.

²⁴ Voor een overzicht van alle deelnemende Zuid-Hollandse instellingen en verenigingen, zie: www.erfgoedhuis-zh.nl/thema-s/musea-en-erfgoedinstellingen/museumplatform-zuid-holland-deelnemers/

- We ondersteunen de **Kring van Zuid-Hollandse Archivarissen** bij het organiseren van hun bestuursvergaderingen, ledenvergaderingen en kennisbijeenkomsten.

KERNFUNCTIE 4

Collectieve vertegenwoordiging en promotie van het Zuid-Hollandse erfgoed

DOELSTELLING 4

Het gebruik van en de waardering voor het Zuid-Hollandse erfgoed nemen toe

Deze doelstelling hangt direct samen met het communicatiebeleid van Erfgoedhuis Zuid-Holland. Hoe kunnen we onze communicatiemogelijkheden en onze activiteiten inzetten om de Zuid-Hollandse erfgoedsector nog beter zichtbaar te maken en het fysieke en online gebruik te verhogen? In het eerstkomende beleidsjaar (2023) actualiseren we onze communicatiestrategie, vastgelegd in een vernieuwd communicatieplan.

In onze communicatie leggen we de verbinding met speerpunten uit het provinciale erfgoedbeleid. Communicatie over dit beleid gebeurt in onderlinge afstemming. Erfgoedhuis Zuid-Holland opereert in deze samenwerking als een onafhankelijke partner met een eigen stijl en *tone-of-voice* maar met een gedeelde boodschap en een gedeelde content- en evenementenkalender. We versterken elkaar zo in het bereiken van een groter, jonger en meer divers publiek.

DOELSTELLING 4.1

De zichtbaarheid van het Zuid-Hollandse erfgoed neemt toe door evenementen, door de Erfgoedlijnen en door samenwerking met landelijke campagnes

- We promoten de activiteiten en ontwikkelingen in het Zuid-Hollandse erfgoedveld – inclusief die van het Erfgoedhuis zelf – en ondersteunen erfgoedprofessionals, gemeenten en de provincie in het voor het voetlicht brengen van hun speerpunten, publicaties en activiteiten.
- We versterken de provinciale erfgoedlijnen door projectmatige ondersteuning bij de zeven erfgoedlijnen en erfgoedtafels, als structurele partner bij het overkoepelende overleg, door geregelde bijdragen aan de redactie van *Erfgoed Magazine* en door publieksaandacht via onze papieren en online kanalen. Daarbij benutten we de kansen voor educatie en promotie door het Werelderfgoed en de kroonjuwelen in Zuid-Holland.
- We ondersteunen de Zuid-Hollandse Limes-gemeenten bij het vertellen en uitdragen van het historische verhaal over de Limes. Erfgoedhuis heeft samen met Erfgoed Gelderland en Landschap Erfgoed Utrecht zitting in de werkgroep publiek van de

Nederlandse Limessamenwerking (NLS) met als doel naamsbekendheid, netwerkvorming en publieksbereik rond de Neder-Germaanse Limes in Nederland te bewerkstelligen.

- We werken samen met landelijke erfgoedcampagnes zoals Nationale Archeologiedagen, Open kerkendag, Maand van de Geschiedenis en Open Monumentendag.

DOELSTELLING 4.2

Het Verhaal van Zuid-Holland verleidt inwoners en bezoekers het erfgoed in onze provincie te ontdekken en ervaren

- We inspireren het brede publiek met bijzondere verhalen en verleiden hen de unieke erfgoedlocaties in Zuid-Holland te bezoeken. Dat doen we onder andere via de publiekswebsite [geschiedenisvanzuidholland.nl](https://www.geschiedenisvanzuidholland.nl), die vol staat met verhalen, locaties en activiteiten. We willen inwoners en bezoekers daarbij met andere ogen naar hun omgeving laten kijken.
- We stimuleren de combinatie van online bezoek met de unieke, fysieke beleving van het Zuid-Hollandse erfgoed. Dat doen we in nauwe samenwerking met lokale erfgoedorganisaties en historische verenigingen en onze partners van de erfgoedlijnen.
- We nodigen alle bezoekers van onze drukbezochte publiekssite [geschiedenisvanzuidholland.nl](https://www.geschiedenisvanzuidholland.nl) en de betrokken activiteiten en locaties actief uit om hun meer persoonlijke en locatie specifieke verhalen te delen. Persoonlijke verhalen krijgen hierbij meer ruimte, zodat ze meer gelijkwaardig worden aan de meer algemene historische verhalen over Zuid-Holland. Hiermee bieden we een platform om persoonlijke erfgoedverhalen breder te delen en in historische context te plaatsen.

DOELSTELLING 4.3

De inwoners van Zuid-Holland worden zich meer bewust van de ontstaansgeschiedenis van 'Holland' en de rijkdom aan Zuid-Hollandse bodemschatten.

- Op initiatief van de provincie Zuid-Holland en door het Erfgoedhuis ondersteund bespreken overheden, wetenschappers, bedrijven en particulieren hoe ze de periode 900-1300 onder de aandacht kunnen brengen bij de inwoners van Zuid-Holland. Doel is de archeologische vondsten uit deze periode zichtbaar te maken, (academische) kennis over deze periode te vergroten en deze periode beleefbaar te maken voor een breed publiek. Iedere inwoner is uitgenodigd hier actief aan deel te nemen en bij te dragen.
- Met de *Archeologische Kroniek* helpt het Erfgoedhuis recent archeologisch onderzoek in Zuid-Holland te ontsluiten voor publiek. Deze kroniek wordt elk jaar samengesteld op basis van inzendingen van professionele en vrijwillige archeologen. In de aanloop naar de nieuwe beleidsperiode wordt onderzoek gedaan naar een breder publieksbereik voor archeologie.

- We stimuleren kennisuitwisseling en samenwerking tussen medewerkers van de Zuid-Hollandse archiefinstellingen en het Nationaal Archief in Den Haag door studiemiddagen, rondleidingen of masterclasses te organiseren over actuele thema's in de archiefsector.

KERNFUNCTIE 5

Deskundigheidsbevordering

DOELSTELLING 5

Training, kennisdeling en advisering op maat inspireren en versterken de Zuid-Hollandse erfgoedpraktijk

Met deze doelstelling geven we invulling aan onze ondersteunende rol voor de erfgoedsector bij het op peil houden en verbeteren van de benodigde deskundigheid. We richten ons daarbij op de individuele professionals en vrijwilligers uit de verschillende deelsectoren, op gemeenten en op het onderwijs. We bieden cursussen, tools, adviezen en begeleidingstrajecten op maat over vele uiteenlopende onderwerpen uit de erfgoedpraktijk. Daarbij werken we samen met partners als de RCE, Kunstgebouw, Probiblio, Vluchtelingenwerk Nederland enzovoort.

DOELSTELLING 5.1

Erfgoedhuis verhoogt de professionaliteit en deskundigheid van de erfgoedpraktijk in Zuid-Holland

- We bieden professionals bij musea en andere erfgoedinstellingen ondersteuning en advies over een breed scala aan onderwerpen, zoals archeologietaken, erfgoededucatie, historisch onderzoek, het doen van subsidieaanvragen, fondsenwerving, collectiebeheer, rondleiden en het organiseren van vrijwilligersactiviteiten.
- Zuid-Holland is met 227 molens dé molenprovincie van Nederland. Via het Molennetwerk Zuid-Holland adviseren en ondersteunen wij molenaars, moleneigenaren, molenorganisaties, gemeenten en waterschappen, bij het behouden, benutten en beleven van molens en het vinden en opleiden van vrijwilligers. Dit doen wij in opdracht van de provincie Zuid-Holland. Daarnaast voeren wij inventarisaties van molenerven uit.
- We ondersteunen gemeenten met gerichte adviezen en bieden tools en begeleiding bij het vastleggen van beleid voor de omgang met archeologie, monumenten, beschermde stads- en dorpsgezichten en landschappen in een erfgoedagenda of erfgoednota. Deze worden ontwikkeld in nauwe samenspraak met het erfgoedveld in de betreffende gemeente en geven richting aan het gemeentelijke erfgoedbeleid op de langere termijn.

- We breiden ons CRM-systeem uit met een registratietool voor adviezen in ons klantenbeheerssysteem. Systematische registratie en analyse van deze adviezen helpt ons onze trainings- en adviesfunctie nog beter af te stemmen op de behoeften in de Zuid-Hollandse erfgoedsector.
- We evalueren onze dienstverlening jaarlijks en sturen die bij waar nodig. Daarmee creëren we ruimte voor het ondersteunen van nieuwe doelgroepen, zoals burgerinitiatieven en eigenaars van onderbelicht erfgoed.

DOELSTELLING 5.2

Erfgoedinstellingen en lokale initiatieven ontwikkelen hun mogelijkheden om vrijwilligers te behouden en nieuwe vrijwilligers te bereiken

De inzet van de vele erfgoedvrijwilligers in Zuid-Holland is goud waard. Met hun vele vrijwilligers kunnen de Zuid-Hollandse erfgoedinstellingen rekenen op een breed maatschappelijk draagvlak. Door de vergrijzing en door de coronacrisis in 2020-2022 zijn erfgoedinstellingen echter veel vrijwilligers kwijtgeraakt. Bovendien houdt de demografische samenstelling van het vrijwilligersbestand nog geen gelijke tred met de Zuid-Hollandse samenleving.

- Met ons cursusprogramma *Kennis is kracht* bieden we structureel extra ondersteuning voor erfgoedvrijwilligers. Dat programma omvat cursussen, studiemiddagen, instructievideo's en *e-learning* trainingen over actuele onderwerpen, een online helpdesk en een nieuwsbrief.
- We faciliteren het vinden van (project)vrijwilligers en kennisdelen over handig werven via het interprovinciale platform erfgoedvrijwilliger.nl.
- We ontwikkelen tools en geven trainingen middels *Expeditie Nieuwe Gezichten* om jongere vrijwilligers en vrijwilligers met een meer diverse achtergrond te bereiken en te behouden.

DOELSTELLING 5.3

Het Erfgoedhuis vergroot de kansen voor erfgoededucatie en erfgoedwijsheid in Zuid-Holland

Erfgoededucatie biedt aanschouwelijk onderwijs met behulp van lokaal erfgoed. Deze methode is zeer effectief bij het versterken van historisch besef en een dieper begrip van je eigen verleden - randvoorwaarden voor goed burgerschap, begrip van en mededogen jegens elkaar. Daarom zetten we sinds enige jaren sterk in op erfgoededucatie, onder andere binnen de erfgoedlijnen. We werken daarbij samen met collega-instellingen als Kunstgebouw, Stichting Oude Hollandse Waterlinie en Nationaal Park Hollandse Duinen.

- We versterken duurzame erfgoededucatie op de Zuid-Hollandse erfgoedlijnen via de betrokken erfgoedorganisaties, door het (mee)ontwikkelen van modulaire les-pakketten voor het primair onderwijs en door cursussen over educatie voor erfgoedinstellingen. Dat doen we zo veel mogelijk in doorlopende erfgoedleerlijnen en voor lokaal gebruik in de eigen omgeving.
- We stimuleren erfgoedinstellingen om erfgoedwijsheid vast onderdeel te maken in alle educatieve uitingen en erfgoedprojecten, met als doel meerstemmigheid en multi-perspectiviteit. We zoeken daarbij samenwerking met andere culturele disciplines.
- Activiteiten erfgoededucatie die hun succes hebben bewezen worden voortgezet, zoals de Digitale Scheurkalender Burgerschap (voor vmbo) en het project Erfgoedwijzer.
- We onderzoeken hoe we onze inzet gericht op het primair onderwijs kunnen verbreden naar het voortgezet onderwijs, het mbo en de pabo's in Zuid-Holland.

DOELSTELLING 5.4

Het Erfgoedhuis stimuleert erfgoededucatie voor alle inwoners en draagt daardoor bij aan een meer inclusieve samenleving in Zuid-Holland

Zuid-Holland is de meest multiculturele provincie van Nederland. Zo'n 33% van de Zuid-Hollandse bevolking valt onder de CBS-definitie migratieachtergrond, de derde generatie niet eens meegeteld. Het is een maatschappelijk belang dat ook hún band met de directe woonomgeving zo sterk mogelijk is.²⁵

- In navolging van het rapport *Verkenning Inclusieve Erfgoedlijnen (2021)* ondersteunen we erfgoedinstellingen en erfgoedtafels om de verhalen van de erfgoedlijnen inclusiever te maken. Met extra aandacht voor verschillende perspectieven: meerstemmigheid is cruciaal.
- In het verlengde van Faro gaan we coaching en activiteiten op maat bieden voor erfgoedgemeenschappen, burgerinitiatieven en erfgoedvrijwilligers die hun eigen erfgoed willen behouden en zichtbaar maken. In 2022 ontwikkelden we hiervoor als pilot samen met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Erfgoed Gelderland en Erfgoed Brabant het Erfgoedparticipatieloket. De komende jaren werken we de ervaringen opgedaan in de pilotfase verder uit.
- We helpen musea om nieuwe doelgroepen te bereiken, zoals mensen die de Nederlandse taal leren (NT1 en NT2) en mensen die laaggeletterd zijn. Dat doen we in samenwerking met de projectleiders van de Erfgoedlijnen, musea, Probiblio en Vluchtelingenwerk Nederland. Daarbij organiseren we voor onze achterban (instellingen, vrijwilligers, deelnemers erfgoedtafels) via erfgoedvrijwilliger.nl bijeenkomsten over inclusie, diversiteit en toegankelijkheid.

²⁵ Bron: Motivaction & Trancity (2021), p. 12.

KERNFUNCTIE 6

Monumentenwacht

DOELSTELLING 6

De monumenten in Zuid-Holland worden duurzaam in stand gehouden en waar nodig herbestemd, met respect voor de historische kwaliteit

Er bevinden zich een kleine 9.000 rijksmonumenten en ruim 9.000 gemeentelijke monumenten in onze provincie. Al deze monumenten maken deel uit van het verhaal van Zuid-Holland en geven kwaliteit en identiteit aan hun omgeving. Het Erfgoedhuis zet zich samen met de provincie Zuid-Holland in om deze monumenten waar mogelijk te behouden door restauratie en herbestemming te bevorderen.

DOELSTELLING 6.1

Monumentenwacht Zuid-Holland ondersteunt eigenaren en beheerders bij duurzaam en circulair onderhoud van hun monument

- De provinciale Monumentenwacht, ondergebracht bij het Erfgoedhuis, helpt bij het voorkomen van verval door middel van preventief en doelmatig onderhoud. We voeren bouwkundige inspecties en aankoopkeuringen uit, begeleiden bij restauraties en renovaties en geven advies op het gebied van vergunningen, subsidies, verduurzaming en meerjaren onderhoud. We willen daarbij meer gebruik gaan maken van landelijk ontwikkelde tools voor duurzaam en circulair onderhoud.
- Eigenaren van monumenten kunnen bij Monumentenwacht Zuid-Holland terecht voor een duurzaamheidsscan. Om monumenten toekomstbestendig te maken, moet het energetisch vermogen van monumenten voor zover mogelijk worden verhoogd. Hierbij wordt een goede balans tussen duurzaamheidsmaatregelen en het behoud van cultuurhistorische waarden nagestreefd. Zo draagt ook de monumentensector bij aan een duurzame samenleving, blijven monumenten in het economische verkeer hun waarde behouden en is instandhouding ook in de toekomst verzekerd. Erfgoedhuis Zuid-Holland onderzoekt in samenwerking met Monumentenwacht Nederland de mogelijkheden eigenaren in hun verduurzamingsproces zo veel als mogelijk te ontzorgen.
- We onderzoeken hoe we de dienstverlening van onze Monumentenwacht de komende jaren kunnen uitbreiden, zodat we alle eigenaren van de Zuid-Hollandse monumenten van een duurzaam plan kunnen voorzien.
- Daarnaast onderzoeken we in hoeverre de diensten van onze Monumentenwacht – in samenwerking met de andere provinciale Monumentenwachten – kunnen worden uitgebreid met inspecties van historische interieurs, archeologische en groene monumenten.

3.4 Operationele doelen | bedrijfsvoering

OPERATIONEEL DOEL 1

Interne organisatie bestendigen

DOELSTELLING 1

De bedrijfsvoering en inhoudelijke expertise van het Erfgoedhuis zijn adequaat toegerust voor bestaande en toekomstige ondersteuningsbehoeften in het erfgoedveld

De afgelopen jaren is de interne organisatie van het Erfgoedhuis op basis van een ontwikkelplan herijkt. Onze huidige organisatiestructuur is gebaseerd op programmatisch en projectmatig werken, waarmee we onze doelgroepen vraaggericht en met de juiste expertise willen ondersteunen. Dit vraagt van ons om een wendbare interne organisatie te zijn, die professioneel en doelgericht kan inspelen op nieuwe trends en ontwikkelingen in het veld. Tegelijkertijd maken we ons sterk voor goed werkgeverschap. Ruimte voor persoonlijke groei en opleidingsmogelijkheden, een evenwichtig en divers personeelsbestand, oog voor eerlijke beloning en een goede balans tussen werk en privé dragen bij aan een gezonde werkomgeving. Voor de komende jaren stellen we onszelf de volgende doelstellingen binnen de interne organisatie.

DOELSTELLING 1.1

Het Erfgoedhuis stuurt doelgericht op de (projectmatige) werkwijze, budgetbewaking en verantwoording

- We werken doorlopend aan de verbetering van onze interne bedrijfsprocessen. Dat doen we met behulp van het in 2020 ingevoerde projectmatig werken, het sturen op budgetbewaking, het optimaliseren van ons CRM-systeem en door het voeren van een waterdichte administratie en facturatie. De interne communicatie over lopende projecten verdient daarbij bijzondere aandacht, omdat dit door het projectgerichte werken (en corona) niet langer op de voorheen gangbare manieren plaatsvindt.
- Door structureel gebruik te maken van beschikbare data en digitale tools, mede via onze landelijke partners DEN en NDE, kan het Erfgoedhuis zijn achterban beter vraaggericht informeren en ondersteunen en tegelijkertijd de eigen interne bedrijfsprocessen continu optimaliseren. Hiertoe ontwikkelen wij een Digitale Strategie.
- Evaluatie en (kwantitatieve) monitoring van onze werkzaamheden vindt plaats op vaststaande momenten: na elk project intern in teamverband en in de verantwoording naar provincie en overige geldverstrekkers. Voor kwalitatieve feedback op ons werk, in de vorm van kritiek of waardering, bevragen wij onze achterban middels online verstuurde deelnemersenquêtes en via direct contact. Dit helpt ons om vraaggericht te werken. De (duurzame) effectmetingen ervan zijn echter moeilijk te kwantificeren bij het type tweedelijns ondersteuningswerkzaamheden die wij uitvoeren.

- De begrotings- en verantwoordingscyclus met betrekking tot de provinciale (boekjaar) subsidies is doelmatig en efficiënt ingericht en in lijn het *Afsprakenkader* tussen de provincie en de ondersteuningsinstellingen erfgoed en cultuurparticipatie. We werken met beleidsarme jaarplannen en een beleidsrijke meerjarenbeleidsstrategie.
- Wij dragen effectief bij aan het vormgeven van het erfgoedbeleid en het versterken van de beleidsketen tussen de drie overheidslagen. Dat doen we door de inhoudelijke gedachtewisseling met onze provinciale contacten voort te zetten en door de informatie-uitwisseling met en tussen medewerkers van rijk, provincie en Zuid-Hollandse gemeenten te stimuleren, zoals bij expertmeetings en andere kennis- en netwerkbijeenkomsten.

Bij het ontwikkelen en optimaliseren van onze bedrijfsvoering vormen onze medewerkers het startpunt: we willen dat zij met plezier kunnen doen waar ze goed in zijn. Daarbij koesteren we de inhoudelijke expertise en betrokkenheid van onze mensen. Wij voeren een strategisch personeelsbeleid waarin vastgelegd is welke kennis en expertise wij nodig hebben voor ons werk. Ook zien wij ons huis als een belangrijke kweekvijver voor nieuw erfgoedtalent en monumentenwachters. In het bijzonder op het gebied van kennis en deskundigheid over het verduurzamen van monumenten en met betrekking tot erfgoedparticipatie en -burgerschap. Wij investeren daarom in het opleiden van jong talent en doorlopende (bij)scholing van ons personeel, zowel erfgoedinhoudelijk als procesmatig. Dit willen we als volgt realiseren:

DOELSTELLING 1.2

Onze medewerkers vormen duurzaam én flexibel het hart van ons werk

- We investeren in de ontwikkeling van de vaardigheden en competenties van onze medewerkers. Dit faciliteren we via een persoonlijk ontwikkelbudget; we gaan het gesprek aan over opleidingswensen en adviseren actief over de inzet ervan. Zo stimuleren wij een bedrijfscultuur van *education permanente* voor iedereen.
- Wanneer bepaalde kennis niet in huis is, huren we tijdelijke expertise in via ons netwerk. Dit betreft vaak zzp'ers. Wij vergoeden hen volgens de richtlijnen van de *Fair Practice Code Cultuur*. Waar mogelijk maken we die specifiek ingehuurd kennis onszelf eigen.
- Een belangrijk onderdeel van ons werk betreft het structureel ruimte bieden aan nieuwe erfgoedtalenten en monumentenwachters. Wij begeleiden hen in hun professionele ontwikkeling. Dit komt zowel de eigen organisatie (een toekomstgericht personeelsbeleid: instroom van jong en divers talent) als het erfgoedveld ten goede. We verwachten vanaf 2023 een lichte groei, vooral bij de Monumentenwacht.

OPERATIONEEL DOEL 2

Goed bestuur borgen

DOELSTELLING 1

Erfgoedhuis bestaat uit een solide bestuurlijk bouwwerk

Als Erfgoedhuis onderschrijven we de principes en aanbevelingen uit de *Governance Code Cultuur*, de *Fair Practice Code Cultuur* en de *Code Diversiteit & Inclusie*. We erkennen de noodzaak om hier planmatig en vanuit een langetermijnvisie mee te werken. Dit draagt op de volgende wijze bij aan een gezond bedrijfscultuur en een toekomstbestendige organisatie:

DOELSTELLING 2.1

Het toezicht en de bestuurlijke en financiële verantwoording zijn op orde

- De **Governance Code Cultuur** passen we al jaren toe. We zijn lid van de Nederlandse Vereniging Toezicht Cultuur (NVTC) en hebben een raad-van-toezicht model, om goed bestuur en toezicht te waarborgen. De acht principes uit de *Governance Code Cultuur* zijn verankerd in onze statuten en in het reglement voor bestuur en raad van toezicht. Gewerkt wordt bovendien aan een toezichtvisie, een relatief nieuw begrip binnen de cultuursector. Voor de leden van de raad van toezicht zijn competentieprofielen van toepassing. Bij vacaturevervullingen hebben we oog voor culturele diversiteit en dragen dat actief uit. Jaarlijks evalueert de raad van toezicht zijn eigen functioneren en dat van de onafhankelijke accountant.
- De **Fair Practice Code** is de richtlijn voor het Erfgoedhuis bij het werken met kleine zelfstandigen. Wij houden ons aan de voorschriften van de Belastingdienst en zien toe op eerlijke beloning voor het afgesproken werk. Personele wet- en regelgeving en het beloningsbeleid zijn o.a. geborgd in de CAO Provincies, in het arbeidsvoorwaardenreglement, in het huishoudelijk reglement en in het protocol vertrouwenspersoon. De *Fair Practice Code* is er ook voor vrijwilligers. Hoewel wij zelf geen vrijwilligers inzetten bij het werk, willen we deze code wel uitdragen binnen het Zuid-Hollandse erfgoedveld bij hun omgang met vrijwilligers.
- Erfgoedhuis onderschrijft de **Code Diversiteit & Inclusie** en zet in op een organisatie waar iedereen zich welkom en gewaardeerd voelt. Wij geloven dat het benutten van verschillende talenten en perspectieven de organisatie sterker maakt en dat dit leidt tot een plezierige werkplek voor iedereen die bij en met ons werkt. In de eigen organisatie wordt van de medewerkers verwacht dat zij inclusief denken en dit denken ook toepassen binnen de reguliere werkzaamheden, zoals bij het bieden van ondersteuning aan onze verschillende achterbannen. Ook sturen wij actief aan op een balans in ons team en onze raad van toezicht met betrekking tot gender, leeftijd, gaardheid, etnische diversiteit en fysieke beperkingen. Wij voeren daartoe een strategisch personeelsbeleid. Dit heeft in de afgelopen jaren gezorgd voor een gelijke verhouding in gender en leeftijdsopbouw en een bredere vertegenwoordiging van mensen met

een andere etnische achtergrond. Tot slot: ons kantoorpand is fysiek toegankelijk voor mensen met een beperking en ook onze websites en audiovisuele producten leveren wij op volgens de wettelijk geldende richtlijnen.

OPERATIONEEL DOEL 3

Financiële en risicoanalyse

DOELSTELLING 3

Onze financiële basis is op orde en stut onze beleidsdoelen

Sinds haar oprichting ontvangt het Erfgoedhuis een inmiddels geïndexeerde en structurele provinciale boekjaarsubsidie voor haar ondersteunende activiteiten in Zuid-Holland. Tot en met 2027 is deze subsidie dankzij amendementsgelden verhoogd met twee ton. Daarnaast ontvangen wij een structurele rijkssubsidie voor de Monumentenwacht. Dankzij deze rijkssubsidie brengt de Monumentenwacht een gereduceerd inspectietarief voor rijksmonumenten in rekening. Samen met de overige betaalde opdrachten - zoals bouwkundige (duurzaamheids)inspecties, aankoopkeuringen, begeleiding van restauraties en renovaties, advies over vergunningen, subsidies en verduurzaming, meerjarenonderhoudsplannen, museumaudits, bouwhistorisch onderzoek en overige erfgoedprojecten - biedt het Erfgoedhuis een veelzijdig pakket aan diensten bovenop zijn gesubsidieerde ondersteunings-werkzaamheden.

DOELSTELLING 3.1

De publiek-private financieringsmix geeft ons huis een stevig fundament

- Voor de komende jaren streeft het Erfgoedhuis naar een gezonde publiek-private financieringsmix van 60 procent subsidies en 40 procent aan overige inkomsten. Daarbij is het onze ambitie om tweederde van de eigen inkomsten te genereren via de Monumentenwacht.
- De gemêleerde beroepspraktijk van het Erfgoedhuis, waarbij zowel roerend, onroerend en immaterieel erfgoed centraal staat, alsook de stabiele financiële basis, geeft ons huis een vruchtbare startpositie voor innovatie en experiment. Wij kunnen het ons permitteren om te experimenteren met nieuwe manieren van erfgoed behouden (zoals in het Doornroosje-scenario in Streekmuseum Jan Anderson), benutten (zoals in de NT2-cursussen voor nieuwe Nederlanders in musea) of beleven (*Oral history* van Molenverhalen). Dit doen wij altijd in co-creatie met partners uit ons netwerk. Deze pioniersrol vervult ons met trots. Het vraagt ook om lef en onderling vertrouwen tussen partners en financiers.
- Onze uitgangspositie geeft ruimte voor het verkennen van nieuwe doelgroepen buiten de gebaande paden en om contact te leggen met erfgoedgemeenschappen die nog niet op onze radar staan. Hiertoe moeten we onze bestaande netwerken op innovatieve wijze verbreden en verdiepen. Het opbouwen van nieuwe relaties zal op

de korte termijn de nodige inzet eisen, maar zal zich op de lange termijn uitbetalen door een beter zicht op de vele verschillende erfgoedgemeenschappen en hun ondersteuningsbehoeften in Zuid-Holland.

Financiële raming 2023-2030 en toelichting

bedragen in EUR	2023*	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
BATEN								
Exploitatiebijdragen	2.168.166	2.225.000	2.225.000	2.225.000	2.225.000	2.225.000	2.225.000	2.225.000
Opbrengsten								
Monumentenwacht	1.050.000	1.100.000	1.100.000	1.100.000	1.100.000	1.100.000	1.100.000	1.100.000
Opbrengsten activiteiten	650.000	400.000	400.000	400.000	400.000	400.000	400.000	400.000
totaal BATEN	3.868.166	3.725.000	3.725.000	3.725.000	3.725.000	3.725.000	3.725.000	3.725.000
LASTEN								
Personeelskosten	2.575.000	2.550.000	2.550.000	2.550.000	2.550.000	2.550.000	2.550.000	2.550.000
Kosten								
Monumentenwacht	150.000	175.000	175.000	175.000	175.000	175.000	175.000	175.000
Activiteiten	710.000	550.000	550.000	550.000	550.000	550.000	550.000	550.000
Huisvestingskosten	218.166	230.000	230.000	230.000	230.000	230.000	230.000	230.000
Algemene beheerskosten	200.000	200.000	200.000	200.000	200.000	200.000	200.000	200.000
Afschrijvingen	15.000	20.000	20.000	20.000	20.000	20.000	20.000	20.000
totaal LASTEN	3.868.166	3.725.000	3.725.000	3.725.000	3.725.000	3.725.000	3.725.000	3.725.000
Resultaat	0	0	0	0	0	0	0	0

* In 2023 zijn de opbrengsten en activiteitenlasten hoger dan andere jaren vanwege incidentele financiering voor het project Erfgoedplatform.nl en het programma Romeinse Limes Nederland. Erfgoedhuis is penvoerder van beide projecten.

De structurele boekjaarsubsidie en de toezegging tot jaarlijkse indexatie vanuit de provincie Zuid-Holland zorgen ervoor dat wij de financiële basis inmiddels op orde hebben, en naar verwachting op orde kunnen houden. In bovenstaande raming zijn geen loon- en prijsstijgingen doorgevoerd, en ook geen indexatie van de subsidie. Deze twee houden elkaar immers in de hand. Wel zetten we in op een groei van de inkomsten bij de Monumentenwacht. Voorwaarde is dat het team per 2023 met tenminste twee wachters wordt uitgebreid. De verwachting is dat de omzet daardoor vanaf 2023-2024 met ruim tien procent zal toenemen (2022: 970.000 euro). Voor de opbrengst van overige activiteiten vanuit incidentele subsidies, projectinkomsten en overige verdiensten van onze erfgoedadviseurs, geldt dat de opgenomen bedragen reële inschattingen betreffen.

DOELSTELLING 3.2

Kansen- en risicoanalyse

De erfgoedsector heeft in het (quasi) post-coronatijdperk zeker nog jaren nodig om weer op het oude niveau te functioneren qua publieksinkomsten, bezoekers- en vrijwilligers aantallen. Daardoor is de verwachting dat de vraag naar advies en ondersteuning vanuit het Erfgoedhuis met betrekking tot deskundigheidsbevordering, kennisdeling en erfgoedparticipatie- en vrijwilligersbeleid, maar ook advies over het verduurzamen van monumenten, de komende jaren toeneemt. Hier moeten we als organisatie gericht op voorsorteren. Een gecontroleerde organisatiegroei van het Erfgoedhuis is ons inziens de komende jaren nodig om de meest drukbevolkte provincie van Nederland (3,8 miljoen inwoners) effectief te kunnen ondersteunen bij het behouden, benutten en beleven van het Zuid-Hollandse erfgoed. Welke risico's moeten wij daarbij in ogenschouw nemen en hoe gaan we daarmee om?

- De financiële huishouding van overheden staan onder druk door de gevolgen van corona, stikstofproblematiek en geopolitieke ontwikkelingen. Het is daarom van groot belang om een gezonde financieringsmix na te streven tussen private en publieke gelden, alsook de financiële buffer van de stichting op niveau te houden.
- Voor een vitale en veerkrachtige erfgoedsector is naast vrijwillige en professionele inzet een derde speler cruciaal: de gemeente. Erfgoed is immers altijd lokaal verankerd en veel wet- en regelgeving en handhaving daarvan verloopt via deze overheidslaag. Maar vooral ook omdat erfgoedparticipatie voor gemeenten beleidsmatig steeds belangrijker wordt: door het Faro-verdrag, dat een mensgerichte erfgoedzorg voorstaat, en de invoering van de Omgevingswet, waar burgerparticipatie één van de pijlers wordt. Veel valt of staat met een deskundig gemeentelijk erfgoedloket. Met name in kleinere gemeenten is dat nu vaak onderbezet omdat erfgoed sluitpost van de gemeentelijke begroting is. Deze situatie bemoeilijkt het werk van het Erfgoedhuis in de praktijk, maar biedt ook verbeterkansen om vanuit ons Steunpunt Monumenten, Cultuurlandschap en Archeologie gemeenten te helpen met kennisdeling, netwerkvorming en informatie en advies op het gebied van erfgoedbeleid.
- Grote maatschappelijke ontwikkelingen raken de erfgoedsector op verschillende manieren. De woningopgave geeft extra druk op onze (historische) leefomgeving, de energietransitie en klimaatveranderingen vragen om verduurzaming van onze monumenten en sociaal-culturele en economische ontwikkelingen maken het herbestemmen van agrarisch, industrieel en religieus erfgoed elke dag actueler. Professionele ondersteuning bij deze complexe maatschappelijke erfgoedvraagstukken vanuit het Erfgoedhuis aan provincie en gemeenten is daarom eens te meer gewenst. Hoe dit vorm te geven in een provincie van onze omvang zal een uitdaging zijn en vraagt om slimme samenwerkingsvormen tussen provincie en gemeenten en gemeenten onderling.

- De arbeidsmarkt is momenteel krap. Er is veel concurrentie in de zoektocht naar vak(technisch-) talent. Het invullen van kennisintensieve functies, zowel bij adviseurs als monumentenwachters is daarom moeilijk. Bovendien gaat het vaak letterlijk om *learning-on-the-job* en dat kost tijd, terwijl de vakkennis en deskundigheid met betrekking tot nieuwe ontwikkelingen zoals het verduurzamen van monumenten door de energiecrisis, feitelijk gisteren al nodig was. Deze opgaven kunnen wij niet alleen aan. Samen optrekken via Monumentenwacht Nederland biedt de komende jaren hopelijk de nodige versterking in positionering en inzetbaarheid.

B

Bijlagen

Bijlage 1

Matrix: Trends | beleidsdoelen 2030 | kernfuncties Erfgoedhuis

ERFGOEDTRENDS EN BELEIDSDOELEN 2030	KERNFUNCTIES ERFGOEDHUIS						Innovatieruimte
	Beleidsgerichte informatie en beleidsgericht onderzoek	Beheer, behoud en ontsluiting van erfgoedcollecties	Debat en reflectie	Collectieve vertegenwoordiging en promotie van het Zuid-Hollandse erfgoed	Deskundigheidsbevordering	Monumentenwacht	
	1	2	3	4	5	6	
1 Klimaatontwikkeling							
Agenderen van erfgoed als algemeen belang en wegingsfactor bij ruimtelijke transitie	+		+				
Signaleren en bekend maken van innoverende maatregelen om erfgoed te behouden	+		+				
Erfgoed promoten als inspiratie voor ontwerpgegevens	+		+				
Aandacht voor cultuurhistorische waarden van het landschap	+		+				
2 Energietransitie							
Monumenten verduurzamen en herbestemmen	+					+	
Energietransitie monumenten versterken	+						
Musea en overige collectiebeheerders ondersteunen bij (duurzaam) beheer, behoud en zichtbaar maken van collecties		+					+
3 Duurzaam erfgoedbestel							
Basis op orde (gemeenten, wettelijke taken)	+		+				
Promoten integraal erfgoedbeleid	+						
Erfgoed als onderdeel van de culturele infrastructuur in Zuid-Holland	+						
Kennisdelen en netwerkontwikkeling erfgoedprofessionals			+	+	+		
Zuid-Hollands erfgoed beter online beschikbaar maken en gebruik vergroten		+					
Behoud historische interieurs en interieuronderdelen	+						

ERFGOEDTRENDS EN BELEIDSDOELEN 2030	KERNFUNCTIES ERFGOEDHUIS						Innovatieruimte
	Beleidsgerichte informatie en beleidsgericht onderzoek	Beheer, behoud en ontsluiting van erfgoedcollecties	Debat en reflectie	Collectieve vertegenwoordiging en promotie van het Zuid-Hollandse erfgoed	Deskundigheidsbevordering	Monumentenwacht	
	1	2	3	4	5	6	
4 Erfgoedvrijwilligers							
Ondersteunen en netwerkontwikkeling erfgoedvrijwilligers	+		+	+	+		
5 Meer aandacht voor erfgoed als middel tot verdieping en wederzijds begrip							
Het Zuid-Hollandse erfgoed zichtbaar maken en promoten (o.a. erfgoedlijnen, Kroniek)				+			
Meer bekendheid geven aan de Provinciale Collectie Zuid-Holland		+					
Het verhaal van Zuid-Holland vertellen (historische & archeologische verenigingen e.d.)				+			
Publieksbereik archeologie versterken	+						
Archeologische vondsten PAD etaleren voor zo breed mogelijk publiek		+					
Versterken onderbelicht erfgoed (agrarisch, mobiel, immaterieel, Joods, Molens, maritieme en WOII-archeologie etc.)	+		+				+
Toeristisch aanbod met erfgoed beter benutten				+	+		
6 Erfgoedgemeenschappen en lokale initiatieven							
Erfgoedgemeenschappen ondersteunen; netwerk-ontwikkeling, participatieloket)	+			+	+		
Burgerparticipatie versterken (o.a. crowd sourcing, citizen science)	+						
7 Erfgoededucatie en erfgoedwijsheid							
Erfgoededucatie bevorderen en duurzaam ontwikkelen (erfgoedlijnen; kalender, Erfgoedwijzer etc.)					+		

Bijlage 2

Deelnemers thematafels

- 1 | **Gertjan de Boer**, adviseur erfgoed en klimaat, Rijksdienst Cultureel Erfgoed
- 2 | **Krista den Drijver**, vicevoorzitter raad van toezicht, Erfgoedhuis Zuid-Holland, Raad van Toezicht
- 3 | **Evert van Ginkel**, directeur, TGV teksten & presentatie
- 4 | **Onno Helleman**, coördinator kennis, Erfgoedhuis Zuid-Holland
- 5 | **Marielle Hendriks**, directeur-bestuurder, Erfgoedhuis Zuid-Holland
- 6 | **Harald Hendrix**, voorzitter bestuur, Monumentenwacht Nederland
- 7 | **Tamara van Kessel**, programmacoördinator Heritage and Memory Studies, Universiteit van Amsterdam
- 8 | **Riemer Knoop**, voorzitter, ArcheoHotspots
- 9 | **Chris van Koppen**, voorzitter raad van toezicht, Erfgoedhuis Zuid-Holland
- 10 | **Gábor Kozijn**, beleidsmedewerker educatie en participatie, ministerie van OCW
- 11 | **Martine van Lier**, directeur, Mobiel Erfgoed Centrum
- 12 | **Eline Minnaar**, educator, Imagine Identity & Culture
- 13 | **Frederike van Ouwerkerk**, lid raad van toezicht Erfgoedhuis Zuid-Holland
- 14 | **Ankie Petersen**, directeur, De Kerkvernieuwers
- 15 | **Hasan Tasdemir**, directeur, Nationaal Videogame Museum
- 16 | **Patrick Timmermans**, directeur-bestuurder, Erfgoed Brabant
- 17 | **Cor Wijn**, managing consultant, Berenschot

Bijlage 3

Bronnenlijst

Berenschot (2019)

Ontwikkelplan Erfgoedhuis Zuid-Holland, oktober 2019

DSP-groep (2022)

Horst, A. van der (et al), *Beleidsdoorlichting Erfgoed. Eindrapport*, in opdracht van het ministerie van OCW, Amsterdam, 2022

Het Pon|Telos en Pyrrhula Research Consultants (2022)

Zuid-Hollandse erfgoedvrijwilligers in beeld, onderzoek in opdracht van Erfgoedhuis Zuid-Holland, mei 2022

ICOM (2021)

Report on the ICOM Member Feedback for a new museum definition. Independent analysis & report elaborated for the ICOM Define Committee, 2021

Knoop (2021)

Knoop, R., *Let's dance. Bewegingen op het snijvlak van participatie, erfgoed en ruimtelijke kwaliteit*, essay in opdracht van de Rijksdienst Cultureel Erfgoed, 2021

LSA (2021)

Landelijk Samenwerkingsverband Actieve bewoners, *Het uitdaagrecht bij cultureel erfgoed. Een essay en handreiking van Frans Soeterbroek (de Ruimtemaker)*, oktober 2021

Ministerie van OCW (2022)

Nieuwe visie cultuurbeleid, Brief van de Staatssecretaris van OCW aan de Tweede Kamer, Den Haag, 8 november 2022

Motivaction & Trancity (2021)

Erfgoedlijnen Zuid-Holland. Het belang van meervoudige perspectieven, Verkenning in opdracht van provincie Zuid-Holland, 2021

Provincie Zuid-Holland (2021)

Klimaatbestendig en waterrobuust inrichten van Zuid-Holland. Provinciale Uitvoeringsagenda klimaatadaptatie 2021-2023, 2021

Provincie Zuid-Holland (2022)

Omgevingsvisie Zuid-Holland, deel 1, Den Haag, 1 februari 2022

Raad voor Cultuur (2022)

Archeologie bij de tijd. Aanbevelingen voor aanpassingen, februari 2022

Zorgfocuz (2022)

Eenzaamheid in Zuid-Holland, nu en in de toekomst. In opdracht van provincie Zuid-Holland, maart 2022.

www.cultureelerfgoed.nl

www.cultuurmonitor.nl

www.detuinvanholland.nl

www.erfgoeddeal.nl

www.erfgoedhuis-zh.nl

www.erfgoedvrijwilliger.nl

www.geschiedenisvanzuidholland.nl

www.lsabewoners.nl

www.zuid-holland.nl

ERFGOEDHUIS
ZUID • HOLLAND

Colofon

Januari 2023

TEKST

Annemoon van Hemel, Marielle Hendriks

REDACTIE EN CORRECTIE

Onno Helleman, Marielle Hendriks

ONTWERP

Mirjam Wilbrink, studioBoven, Delft

BEELDVERANTWOORDING

Foto's: Floris Scheplitz©

Foto Rijksmuseum van Oudheden: Ilona Hartensveld

Erfgoedhuis Zuid-Holland

Oude Delft 116

2611 CG Delft

015-215 43 50

secretariaat@erfgoedhuis-zh.nl

www.erfgoedhuis-zh.nl

www.geschiedenisvanzuidholland.nl

www.erfgoedvrijwilliger.nl